

Národopis

Dúbravky

Hlavný hrebeň Malých Karpát tvorí prirodzený predel medzi typom ľudovej kultúry Trnavskej nížiny a bratislavským variantom ľudovej kultúry slovenského

Záhoria. Dúbravka leží za týmto predelom a jej vývin, sídelný typ i tradičná zástavba dvora sú typické pre túto oblasť. Sú teda variantom ľudovej kultúry záhorskeho typu.

Medzi ľudovým stavitelstvom domorodých Slovákov a prisťahovaných príslušníkov inoetnických skupín sa neutvorili odlišnosti, a ak sa predsa nájdú odchýlky, nie sú podstatné. To platí aj o stavitelstve Slovákov a Chorvátov v okolí Bratislavy.

stavitelstvo a bývanie

Na priestore Veľkej Bratislavy sa stretávajú štyri ľudové kultúry: slovenská, chorvátska, maďarská a nemecká. Túto skutočnosť si všimla veda už koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Konštatovalo sa však, že v oblasti ľudového stavitelstva je materiálna kultúra napriek tomu pomerne jednotná. Dokladom toho je predovšetkým sídelný obraz obcí a rovnako aj tradičná zástavba dvora. Svedčí o tom aj fakt, že s ľudovým stavitelstvom

Začiatok Jadranskej ulice, hostinec U Zajíčka, dnes nazývaný aj U Husáka, pretože jeho interiér je zdobený portrétom bývalého prezidenta ČSSR, dúbavského rodáka Gustáva Husáka

a bývaním v tzv. záhorskej Bratislave (t. j. v tej časti Bratislavy, ktorá leží za hlavným hrebeňom Malých Karpát končiacim návrším Bratislavského hradu a jeho náhlym zrázom pred pobrežím Dunaja, a ktorej časť tvoria obce Devín, Karlova Ves, Devínska Nová Ves, Dúbravka, Lamač a Záhorská Bystrica) majú veľa spoločného aj obce Vajnory a Rača, ležiace na východ od Malých Karpát, v oblasti tzv. Trnavskej nížiny. Hlavný hrebeň Malých Karpát však tvorí prirodzený predel, či hranicu, medzi typom ľudovej kultúry Trnavskej nížiny a bratislavským variantom ľudovej kultúry slovenského Záhoria.

Dúbravka leží za týmto predelom a jej vývin, sídelný typ i tradičná zástavba dvora sú typické pre túto oblasť. Sú teda variantom ľudovej kultúry záhorskeho typu.

Podľa spôsobu zástavby starej ľudovej architektúry patria obce v okolí Bratislavy k typu radových dedín, v ktorých po oboch stranách cesty v rade vedľa seba stoja domy obrátené štípmi do ulice. Ide o tzv. tradičnú zástavbu slovenských obcí, charakteristickú pre tzv. staršie slovenské osídlenie. Tento typ obcí sa utváral v 6.-9. storočí nášho letopočtu, v čase, keď u nás vznikali prvé staroslovenské osady.

Tento, na svoju dobu vyspelý spôsob radovej zástavby sa uplatnil aj v nasledujúcich storočiach.

Niektorí bádatelia ho dávali do súvislosti s nemeckou kolonizáciou. Ukázalo sa však, že už v 6.-9. storočí sa staré staroslovenské obce takto utvárali a formovali.

Kolonisti (najmä remeselníci) prichádzali do Bratislavy a jej okolia až v 13. storočí, ale aj to len v menších skupinách. Najväčší cudzí prívál nastal až v 14.-16. storočí. Usadzovali sa predovšetkým v opustených domoch starých intravilánov. Preto sa nevytvoril nový svojský typ prímestských obcí, ale ľudová kultúra pokračovala ako organický celok v stopách už zabehnutej západoslovenskej ľudovej kultúry.

Medzi ľudovým staviteľstvom domorodých Slovákov a prisťahovaných príslušníkov inoetnických skupín sa teda nevytvorili odlišnosti, a ak sa predsa nájdú odchýlky, nie sú podstatné.

To platí aj o staviteľstve Slovákov a Chorvátov v okolí Bratislavy.

Stavali sa tu hlavne nabíjané domy, pretože táto stavebná technika bola najvýhodnejšia časov, ale aj ekonomicky. Dnes sa už nedá zistiť, či staviteľom objektu, obytného domu, či hospodárskej stavby bol Slovák alebo Chorvát, pretože aj Chorváti dokonale prispôbili svoje stavby a celú etnickú kultúru tunajším pomerom, takže takéto zisťovanie je bezpredmetné.

Rozdiel je len v tom, ako obyvatelia domu nazývajú jednotlivé priestory, či izby obytného domu, aby sme zistili, kto v objekte býva. Táto skutočnosť sa odráža aj v nomenklatúre alebo toponymii, resp. v názvosloví chotára dediny alebo objektov v nej jestvujúcich. Z nich môžeme dedukovať, kto sa zúčastnil na jeho skultúrňovaní a kto ho rozvíjal. Dúbravka patrí medzi tie obce Veľkej Bratislavy, na ktorých území nachádzame bezpečné stopy starého slovanského osídlenia už zo 7.-9. storočia nášho letopočtu, keď na rozsiahlych priestoroch Bratislavy, ale aj mimo nej, nachádzame slovanské osídlenia v značnom rozsahu, ako o tom svedčia napríklad aj pohrebiská v Devínskej Novej Vsi, pri Devínskom Jazere, ďalej v oblasti dnešnej Botanickej záhrady, ale aj vo Vajnoroch a inde.

Starým slovanským osídlením boli osídlené aj širšie zázemia obcí Devínska Nová Ves, Záhorská Bystrica, Dúbravka a Lamač.

Dúbravka, bývalá poddanská obec devínskeho hradného panstva, neskoršie poddanská obec Bratislavy, sa rozprestierala na východnom úpätí vrchu nazývaného Devínska Kobyla, na priestore niekdajšieho devínskeho hradného panstva, ktoré v novej dobe, od 30. rokov 17. storočia patrilo malackej vetve rodu Pálffyovcov.

Zemepánom bol Pálffy

V roku 1707 sa uskutočnilo dôležité delenie pálffyovských majetkov. Devínsky hrad a panstvo (vrátane Dúbravky) pripadli Mikulášovi V. (1657 - 1732), vnukovi Pavlovho brata Štefana II., ktorý sa stal zakladateľom malackej línie pálffyovského rodu (na obrázku). Táto línia mala v 18. storočí významné postavenie vo verejnom a v politickom živote krajiny. Mikuláš V. Pálffy bol uhorským palatinom. S manželkou Katarínou Weichsovou mali 11 detí. Význačné postavenie zastával aj jeho najstarší syn a dedič Leopold I. (1681 - 1720). Nasledovníkom Leopolda I. bol Mikuláš VII., uhorský kancelár a krajinský sudca, ktorý mal za manželku grófkú Sidóniu Althanovú. Najstarší syn spomedzi ich ôsmich detí Karol III. Jozef (1735 - 1816) stál od roku 1758 na čele zjednotenej sedmohradskej a uhorskej kancelárie. Po roku 1779 bol cisárskym kancelárom vo Viedni. Dňa 14. novembra 1780 mu cisár Jozef II. udelil Rad zlatého rúna. Roku 1807 získal dedičný titul kniežata.

Z PUBLIKÁCIE

DEVÍN, SLÁVNY SVEDOK NAŠEJ MINULOSTI

Prvá písomná správa o Dúbravke pochádza až zo 16. storočia, keď sa v okolí Bratislavy začali usádzať prví chorvátski utečenci, prisťahovalci z Chorvátska, utekajúci zo svojej vlasti pred Turkami, ktorí po bitke pri Moháči (1526) začali s okupáciou Balkánu a ktorí v onej dobe okupovali aj Stredné Uhorsko, až po Dunaj a miestami prenikali aj vyššie.

V tom čase prišli do našich priestorov aj chorvátski utečenci hľadajúci spásu v susedstve Bratislavy, ktorá sa v tom čase ako neobsadený subjekt stala aj hlavným mestom tzv. Kráľovského Uhorska.

V okolí Bratislavy Chorváti už začiatkom 16. storočia osídlili opustené intravilány v obci Lamač a odtiaľ sa v rokoch 1572-1577 presťahovali na susedné devínske panstvo a usadili aj v blízkej Dúbravke.

Názvy niektorých dúbravských chotárnych záhonov

Podvornicze (Podvornice): týmto názvom sa označovali pomerne rozsiahle polia, spojené s dedinou poľnou komunikáciou. Názov ukazuje, že sa polia tiahli až k dedinským dvorom, resp., že za domom a záhradou nasledovali polia patriace k domu.

Konopne Dyli (Konopné Dieľy): ako samotný názov ukazuje, záhon slúžil na pestovanie konope. Zo značného rozsahu tohto záhonu sa dá súdiť, že sa tu pestovalo pomerne veľa konope, zrejme pre naturálnu výrobu domáceho plátna – a to nie len pre vlastnú domácu spotrebu, ale aj na predaj.

Záhon **Dluhe Dyli** (Dlhé Dieľy) sa ťahal od Dúbravky až k lamačskému chotáru, paralelne so záhonom Podvornicze. Záhon slúžil na poľnohospodársku výrobu.

S názvom záhonu **Dubravčice** sa stretávame na dvoch miestach v dúbravskom chotári. Nachádzame ho zakreslený ako Dubravčice A (nad záhonom Krčace horní) a Dubravčice B (za Dlhými dielmi).

Záhon **Krčace horní** (Horné Krčace) susedil so záhonom Dubravčice A, nachádzajúcim sa pri záhone Brižite v blízkom susedstve chotára Devínskej Novej Vsi.

Záhon **Brižite** patril do lesného pásu medzi oboma obcami Dúbravkou a Devínskou Novou Vsou.

Na východ od záhonu Brižite sa nachádzal záhon **Glavicza** (**Glavica**). Táto časť chotára bola nad dedinou. Za ňou bol záhon **Hloží a Bukovina**.

Pod nimi ležal záhon zvaný **Pri**

Statui, t. j. pri nejakej pamiatkovej soche, ktorá sa v týchto miestach chotára kedysi nachádzala.

Nad ním ležal záhon na mape označený ako **Lamenicze** (**Lanenice?**) Názov prezrádza, že v chotári sa pestoval aj ľan, ktorý v tom čase patril k tzv. panským textíliám, resp. k panským textilným vláknam používaným na výrobu košiel, obrusov, stolovania a pod.

Záhon **Za Lamenicze** (Za Lanenicami?) ležal v tesnom susedstve devínskeho chotára

Na východ od oboch záhonov, zrejme aj od záhonu Pri Statui, sa nachádzal záhon **Na Breztoivku** (Na Brestovke?), z ktorého nie je jasné, čomu slúžil.

Niesol však miestne označenie odvodené zo slova brest alebo brestová hora.

Na východ od neho ležal široký záhon polí, na mape označený názvom **Wazsmene Drazsicze** (Viazmene Dražice), t. zn., že išlo o polia ležiace pri „dráhach“ (cestách), majúce viaceré názvy.

Bližšie smerom k dedine južne ležal záhon **Sztrni Bok** (správne Strmý Bok), z čoho vyplýva, že záhon mal prudký sklon.

Chotárny názov **Ferencsa Draga** (Ferenča Draga) by sme dnes preložili ako Františkova (poľná) cesta.

Na polohu uvedeného záhonu ukazuje aj záhon **U bilej Studenki**.

Na lokalitnú situáciu v chotári ukazuje aj záhon číslo 18, označený termínom **Nad a Pod Steinbruchem**, t. j. nad a pod kameňolomom.

Smerom k bratislavskému cho-

táru sa tiahol ďalší záhon označený názvom **Mali Hust** (asi malý húšť, t. j. chotár porastený hustým krovím).

Ďalší názov **Mikina Draga** ukazuje, že ide o chotárnu časť, kde viedla Mikinova cesta.

Takým záhonom je aj **Lowrencina Draga**, kde boli lány, či záhony menšieho rozsahu.

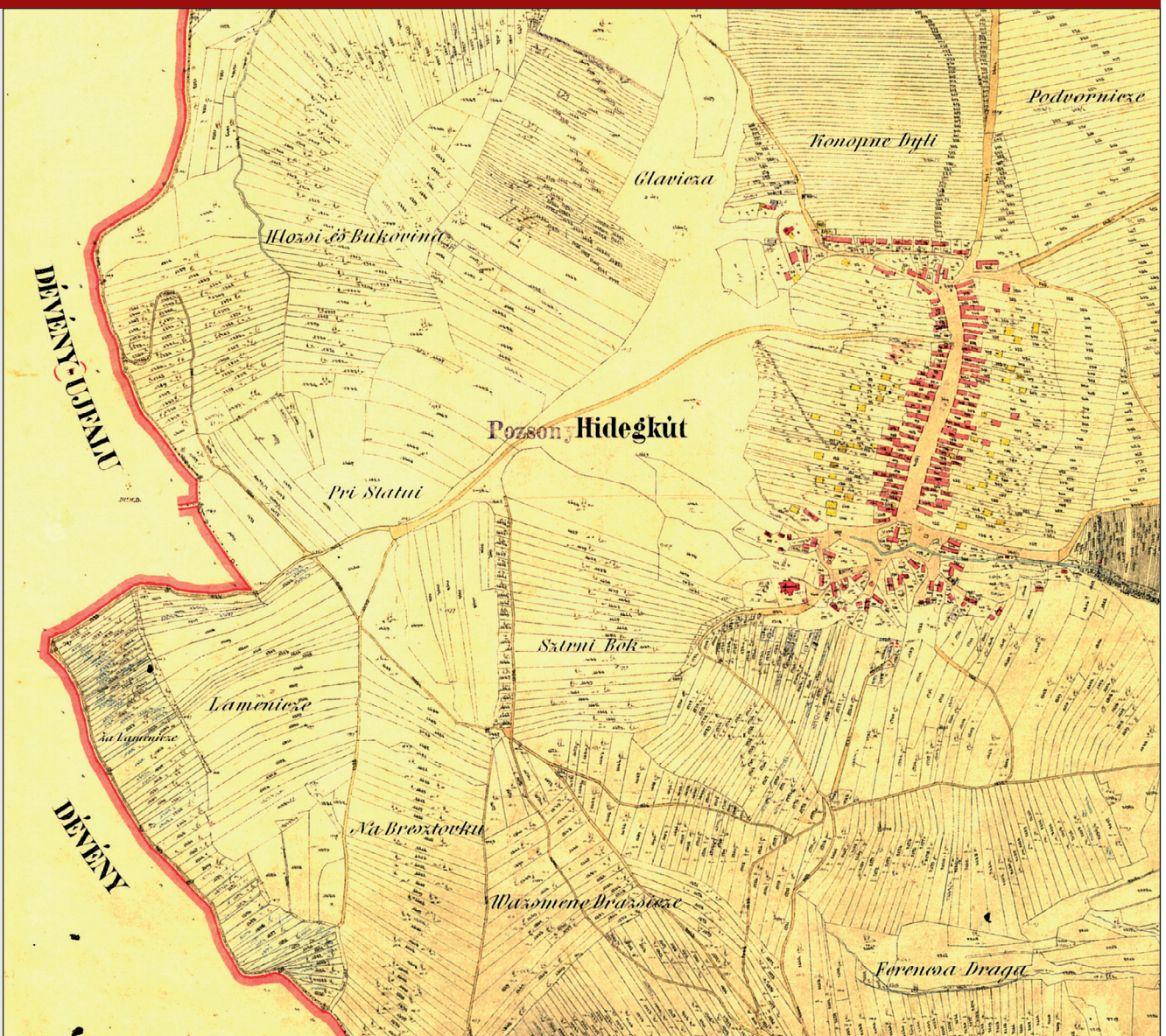
Krči pri Dyloch okrem názvu ukazuje zároveň na polohu záhonu, ktorý sa nachádza v susedstve Dylov.

Záhon **Lackova Draga**, teda časť chotára, nazvaná po istom Lackovi, pravdepodobne po mužovi, ktorý túto časť chotára zúrodňoval, t. j. kľčoval, oral, kopal a obsieval, či inak skultúrňoval.

Na takúto skultúrňovaciu činnosť poukazuje aj názov **Kröfty**. Signalizuje zakladanie viníc starým spôsobom, tzv. „křeftovaním“, pôvodne spojeným s vysádzaním viniča v lesnom pásme na miestach po vyklčovaných stromoch. Robili tak preto, lebo „verili“, či „držali sa starej viery“, že kde sa darí stromu, bude sa dariť aj viniču. Záhon **Glavica** ležal v susedstve bratislavského chotára, neďaleko vrchu Glavica.

V jeho susedstve bol aj záhon Dyli t. j. Diely, názov bežný aj v iných dedinských chotároch ukazuje, že pod ním treba rozumieť pomerne široké a dlhé polia, zvyčajne najúrodnejšiu časť chotára, a preto podelenú všetkým osadníkom. Z toho aj názov záhonu „diely“.

Medzi záhonom Dyli a záhonom Lowrencina Draga ležal záhon **Pri Cihelni**, prezrádajúci, že na tomto mieste sa na-

Na katastrálnej mape chotára Dúbravky z konca 19. storočia sú maďarským pravopisom zachytené pôvodné chorvátske názvy záhonov

chádzala „stará poľná tehelňa“, čiže miesto, odkiaľ stavebníci Dúbravky čerpali hlinu na výrobu tzv. surových tehál, čiže „válkov“ používaných na stavbách. Časom však technológia mohla pokročiť a skutočne sa tam nachádzala tehelňa, v ktorej páľili tehly.

Pomerne veľká časť chotára, resp. jeho veľký záhon, niesol názov **Krčace dolni**, t.j. dolné klčoviská, prezrádzajúci spôsob zúrodňovania polí spojený s klčovaním chotára.

Názov záhonu **Gati**, ukazuje na

svahovitý terén, ktorý zmývala voda, preto bolo potrebné stavať „hate“ na spevnenie pôdy a jej zachytávanie.

Severne od uvedeného záhonu (ale smerom k Lamaču) ležal záhon **Lugy** (Luhy), ktorý označuje lúčne porasty, používané na pestovanie sena pre dobytok.

Záhon Lugy sa tiahol až k Lamaču, kde časť záhonu nazývali **Pod Rozáliu**, čiže pod Rozáliou, čo je názov lamačského kostolíka zasväteného sv. Rozálii. Polia za uvedenými záhonmi

dostali označenie **Za Luchy (Za luchy – Záluhy)**, t. j. za lúkami. Okrem **Veľkej a Hrubej lúky** mali Dúbravčania aj menšie lúčky, ktoré označovali termínom **Lučice**, čiže Lúčky, z čoho možno usúdiť, že išlo o malú časť chotára vhodnú na prípravu trávnych porastov. Názov Lučice sa v dúbravskom chotári vyskytuje viackrát.

Malý trojuholníkovitý záhon v susedstve dediny a záhonu Podvorníc niesol názov **Zeleni Zahrady** a označoval polia, na ktorých pestovali Dúbravčania zeleninu.

O ich aktivitách svedčia aj niektoré názvy dúbravského chotára, ako to vidíme v chotárnej mape z roku 1884, keď sa chorvátsky živel v obci už etabloval a stabilizoval.

Zachované chotárne názvy ukazujú, že v porovnaní s inými pribratislavskými obcami ide o chotár pomerne malý, na jeho tvorbe, ako svedčí väčšina názvov, sa však aktívne podieľali príslušníci chorvátskej etnickej skupiny, ktorí sa časom zžili s domácim obyvateľstvom a zblížili aj s kultúrou domáceho ľudu. Podiel ich práce na skultúrňovaní chotára sa však zachoval do súčasnej doby a dosiaľ nesie príslušné dobové názvy nepochybne chorvátskej jazykovej dikcie.

Chotár obce susedil s karloveským chotárom, aj s časťou polí, ktoré používali nemeckí osadníci. Svedčí o tom aj časť chotára Nemecké Nápojisko, čiže Nemecké napájadlá, ktorá leží v susedstve záhonu Viazmene Dražice a zároveň v susedstve záhonu U Bilej Studenki. Názov sám ukazuje, že ide o pastviská pre dobytok a miesto, kde tento dobytok nemeckí pastieri napájali.

STAVEBNÝ MATERIÁL A TECHNIKA STAVBY

Už v predchádzajúcej stati sme zistili a mohli aj konštatovať, že v chotári sa nachádzalo miesto, z ktorého obyvateľstvo čerpalo surovinu na stavbu domov. Prezradil nám to názov záhonu Pri Cihelni. Tu bola „zakódovaná“ aj technológia stavby domov, ktorú uprednostňovali prístahovalci, ktorí čo v najkratšom čase stavali a zároveň chceli mať vybudované príbytky, domy, maštale a pod. Robili to tzv. „nabíjaním“. Táto technika kvitla najmä v čase tureckých nájazdov, keď pustošiace vojská podpáľovali drevené príbytky a tým zbavovali obyvateľstvo strechy nad hlavou a príbytkov vôbec.

Hlinené stavby, či už „nabíjané“, čiže stavané z „válkov“, aj tak bývali ešte kryté slamou, ktorá takisto predstavovala nebezpečný horľavý materiál, ale stavby boli predsa len o čosi bezpečnejšie ako drevené.

Aby boli stavby pevnejšie, spevňovali ich dreveným roštom. Zväzovali ním najmä obytné domy a architektúru drevenicových stavieb.

Drevený rošt sa používal aj po tom, keď drevenú architektúru (pravdepodobne pre nedostatok dreva a jeho vysokú cenu) od polovice 17. storočia nahradili nabíjané stavby z hliny. Tento spôsob stavania domov bol rýchlejší a lacnejší.

Stavanie domov sa rozšírilo do všetkých okolitých dedín. Čoskoro sa však ukázali nevýhody nabíja-

ných hlinených stavieb, takže od polovice 18. storočia tento spôsob stavania postupne zaniká a domy stavali najprv z nepálených tehál, z válkov a neskôr z pálených tehál.

Charakteristickým znakom ľudových stavieb býval aj tzv. výpustek alebo výstupek okolo hlavného vchodu do obydlia. Jeho funkcia bola ochranná a vyvinul sa v čase, keď domy boli kryté slamenu krytinou, aby chránil obyvateľov domu pred dažďom, snehom či ohňom a zabezpečoval bezpečnosť pred uvedenými živlami.

V polovici 19. storočia prenikol do stavebníctva kameň. Najprv sa kombinoval s nepálenou surovou tehľou spevňovanou pri jej výrobe slamenými plevmi, ale na rozhraní 19. a 20. storočia sa už stavalo prevažne len z kameňa.

Domy sa stavali za vzájomnej pomoci rodinných príslušníkov a za odbornej pomoci profesionálnych murárov. Obyvatelia Dúbravky boli širokoďaleko známi murári a stavbári. Až do prvej svetovej vojny chodili Dúbravčania na stavebné práce do Bratislavy a Viedne. V cudzine získané skúsenosti potom uplatňovali aj doma.

Strechy domov bývali pôvodne slamené. Po prvej svetovej vojne sa prestala používať slama, no ešte v 20. rokoch boli ňou pokryté niektoré domy. Neskôr sa používali škridlicové alebo šindľové strechy. Postupne ich nahradil eternit, lebo tento materiál bol prístupnejší, ľahší a lacnejší. Škridlice ako strešná krytina však naďalej prevládali nad ostatnými materiálmi.

Pôvodné okenné otvory na nabíjaných stavbách bývali malé, aby sa čo najväčšmi zamedzilo úniku tepla. Začiatkom 20. rokov minulého storočia sa začali používať väčšie okná.

Štítová časť domu bývala zdobená viacerým spôsobom – buď dve horné drevené hrady prečnievali alebo jedno, dve alebo až tri okienka boli umiestnené uprostred štítovej časti. Na niektorých domoch sa v poloslepom okienku nachádzala soška ochrancu domu, a to socha ukrižovaného alebo figúrka svätice, či svätého. V druhej polovici 20. storočia tieto ozdoby prevažne zmizli, pretože režim takejto výzdobe neprial.

Aj v Dúbravke išlo prevažne o trojpriestorový dom, charakterizovaný známym členením: pitvor, predná izba a zadná izba, či komora, ktoré však podľa etnickej príslušnosti majiteľa mali aj svoje etnicko-jazykové termíny, či názvy: *vježa* – vchod; predná izba nazývaná *hizba*, *hiža* a *hizbetka* alebo *izbětka*, t. j. menšia zadná izba, ktorá sa pôvodne používala aj ako komora a zásobáreň. Neskôr k týmto priestorom pribudla komora ako zásobáreň obilia, múky, kapusty a pod.

Vježa alebo *sieň* ostala aj naďalej centrálné vykurovaným priestorom. Zatvorená časť ohniska presahovala do prednej izby, v ktorej sa odohrával život celej rodiny. Keďže v izbe nebolo ohnisko, nedymilo sa, ani nehrozilo nebezpečenstvo požiaru. Drevená povala spočívala na drevených trámoch, ktoré ležali na hlavnom nosnom rošte domu, zvy-

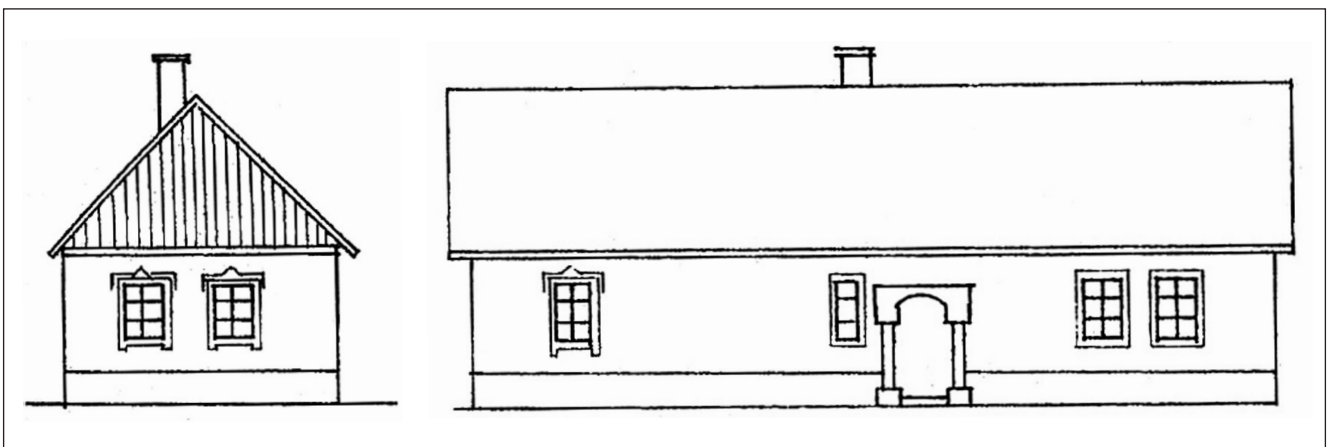
Dva typy domov

Pôvodná ulicovka (dnes Jadranská ulica) prechádza v stúpajúcom teréne do spleti rôzne prepájaných uličiek (Strmé sady), čo podmienovalo vznik zákutí a zátiší malebne prepojených s danými prírodnými podmienkami.

V obci sú zastúpené dva základné typy domov. Domy prevažne z 2. pol. 19. stor. sú trojpriestorové, murované, do uličného priestoru orientované užšou dvojsovou fasádou, s hospodárskym traktom v pozdĺžnej línii smerom do dvora. Vstup do domu je na dvorovej strane cez sieň, odtiaľ sa vstupuje do ostatných priestorov. Vstupy sú zvýraznené tzv. žudrami (výpuskami), niekedy sú zvýraznené aj vstupy do komory rôznymi výstupkami. Niektoré domy majú na dvorovej strane stĺpové podstrešie. Sedlová strecha má tvrdú krytinu a murovaný štít oddelený od ostatnej plochy fasády odkvapovou strieškou, tzv. podlomenicou. Múry sú kamenné, zmiešané alebo z múry z nepálených tehál. Tento typ je zastúpený početnejšie.

Mladší je tzv. uhlový typ domu, kde je dom orientovaný širšou stranou obytného traktu k ceste s hospodárskym traktom napojeným v pravom uhle k uličnému krídlu smerom do dvora (ojedinelé zastúpenie). Domy postavené po roku 1945 sú na štvorcovom pôdoryse v ovocných a kvetinových záhradách. Zachovaných je niekoľko (zväčša drevených) stodôl v zadných častiach parciel súvisiacich so staršou zástavbou – typický prvok záhorskej ľudovej architektúry.

REANIMÁCIA HISTORICKÉHO JADRA DÚBRAVKY

Schematický pohľad z ulice a z dvora na dom na Jadranskej ulici 33

čajne zdobenom nápisom či menom staviteľa domu, niekedy aj rokom jeho stavby.

V posledných rokoch sa však prestavbou domov aj tieto staré pamiatky strácajú.

Keď sa rodina rozšírila, zadná izbica sa prestavala a pristavala zvyčajne komora, resp. ďalšia časť usadlosti. Za komorou bývali maštale a chlievy.

Charakteristickým znakom ľudových stavieb býval aj tzv. výpusť alebo výstupek okolo hlavného vchodu do obydlija. Odstrániť ho bez vážneho narušenia stavby bolo nemožné. Jeho funkcia bola ochranná a vyvinul sa v čase, keď domy boli kryté slamenou krytinou, aby chránil obyvateľov domu pred dažďom, snehom či ohňom a zabezpečoval bezpečnosť pred uvedenými živlami.

TRADIČNÉ PRIESTOROVÉ ČLENENIE

Ako sme spomenuli vyššie, pre záhorsku Bratislavu, kam patrí aj Dúbravka, je charakteristický trojpriestorový dom. Tvorí ho izba (chorv. *hizba*, *hiža*, *hižica*), ďalej sieň (chorv. *vježa* alebo *kuhnja*) a komora (chorv. *hizbetka*, *hižica*).

Za komorou nasledovala zvyčajne stajňa (maštal či maštalka) a stodola. Vo vinohradníckych domoch bývala komora podpivničená a zvyčajne sa do nej vchádzalo z dvora, niekedy aj priamo z *izbety*.

Podstrešný priestor, do ktorého býval vchod zo strechy upravený na tento účel arkierom, sa používal na uskladňovanie hospodárskych produktov. Ak komora neposkytovala dosť priestoru na umiestnenie súsekov (na obilie a strukoviny), uložili sa v podstrešnom priestore.

Nad maštalami býval do strechy zabudovaný otvor v podobe chodbičky (chorv. nazývaný termínom *ganak*) a pod strechou sa uskladňovali zásoby pre dobytok.

Poľnohospodári, ktorí sa nezaoberali vinohradníctvom, v pivniciach uskladňovali zemiaky, cviklu a iné druhy zeleniny.

Chudobné vrstvy obyvateľstva, tzv. želiari, mávali vo dvore chlievik na pestovanie a ochranu domáceho zvieratstva (ošipaných, kôz) a kurín pre sliepky.

INTERIÉR ĽUDOVÉHO DOMU

Po druhej svetovej vojne so zmenami, ktoré nastali, sa interiér ľudového domu podstatne zmenil, takže v súčasnosti sa len ťažko nájde dom so zachovaným pôvodným interiérom. O tom ako bol voľakedy ľudový dom zariadený a ako vyzeral sa dozvedáme už len od informátorov.

Pamiatková zóna

Predmestské a prímestské sídla plnili a plnia na území Bratislavy ako sídelného centra nezastupiteľnú úlohu z hľadiska historického, urbanistického, kultúrneho, hospodárskeho, etnického aj sociálneho. Predstavujú hodnoty, ktoré neboli doteraz dostatočne docenené. S postupom času a poznania sa ich význam pre spoločnosť stále zvyšuje.

Súčasný nazeranie na architektonické historické pamiatky je charakteristické ich komplexnejším chápaním a hodnotením vo vzťahu k okolitej zástavbe aj prírodnému prostrediu. Je výsledkom zásadných zmien názorov na poslanie pamiatkovej starostlivosti, prechodom od ochrany solitérov k ochrane súborov a celkov, rozšírením obsahu ochrany na závažné poslanie tvorby životného prostredia, ktorá dnes stojí v popredí záujmu odborných pracovníkov aj širokej verejnosti. Problematike zá-

Jadranská ulica. Pohľad od hasičskej zbrojnice.

chranu historických miest a sídiel je venovaná pozornosť v medzinárodnom meradle. V roku 1987 bola vo Washingtone vydaná medzinárodná charta pre záchranu historických miest, historických centier alebo štvrtí a ich prírodného či zastaveného prostredia. Podľa charty všetky mestá vo svete ako výsledok viac či menej spontánneho vývoja alebo uváženej projekty sú materiálnym výrazom rozmanitosti spoločnosti v minulosti a sú teda všetky historické, preto je nevyhnutné ich chrániť a regenerovať. Tento prístup podporuje aj zákon SNR č. 27/1987 Zb., ktorý v § 6 rozširuje ochranu o menej významné historické sídla pod pojmom pamiatkových zón. Jednou z nich je aj stará Dúbravka.

Vo vstupnej sieni býval na stene povešaný hlinený a drevený riad. Nad ohniskom s otvoreným komínom stál kotlík s vodou, pri ohnisku bývala zabudovaná chlebová pec. V komíne sa údievalo mäso zo zabíjačiek.

V prednej izbe (*hizbe*) býval v ľavom kúte medzi dvorným a priečelným oknom stôl s rohovými lavicami. Nad ním po oboch stranách boli povešané obrazy na skle, neskôr farebné „sväté“ obrazy. Nad stolom visela olejová lampa, zvyčajne zdobená.

Po pravej strane steny konča seba stáli dve drevené postele s postlanými perinami. V izbe bývala aj odkladacia skriňa, tzv. *šuplódňa* na odkladanie sviatočného odevu.

V pravom kúte bola vysunutá časť okurovacej pece vykurovaná zo siene (*pitvora, vježe*), takže izba bola teplá a bez dymu.

Slávnostný sprievod pri príležitosti odhalenia pomníka padlým v I. svetovej vojne v roku 1936. V pozadí vidieť vtedajší stav domov na Jadranskej ulici.

Pod drevenou povalou býval nosný rošt (trám) a na ňom bol „vyrazovaný“ rok postavenia domu. Nad truhlicou, zvanou láda, bývala drevená maľovaná polička so zavesenými džbánkami a taniermi.

Rozmiestnenie nábytku bývalo všade rovnaké. Na truhliciach boli niekedy uvedené mená nevesty a ženícha aj s rokom svadby. Obdivuhodné maľované truhlice boli na čele zdobené figurálnou maľbou. Na vrchnej strane veka bolo ozdobne napísané meno nevesty za slobodna a po sobáši a napokon aj rok svadby.

Používanie ľudového nábytku po vojne upadlo a v neskorších rokoch úplne zaniklo. Interiéry sa prispôbili mestskej móde. Týmto zmenám bola

prístupná najmä mladšia generácia, ktorá sa prispôbovala mestskému spôsobu života. Tradície ostali už len v pamätiach starých materí a staršej generácie.

HOSPODÁRSKE STAVBY

Zatiaľ čo po prvej svetovej vojne si Dúbravka zachovala ešte svoj dedinský a prímestský charakter, po druhej vojne nastali zmeny, ktoré čím ďalej tým viac obec prispôbovali charakteru predmestského sídliska. Hospodárske stavby zostali len pri niektorých starých gazdovských domoch a nemali už dominantnú funkciu ako predtým.

V Dúbravke sa zásoby uskladňovali v podstrešnom priestore domov alebo v komore. Chudobní hospodári (medzi dvoma vojnami), ktorí nemali stodoly, uskladňovali zásoby sena na zimu nad maštaľou. V takom prípade pôjd býval rozdelený na priestor s funkciou komory a na priestor s funkciou stodoly. Vchod do priestoru so zásobami potravín býval z obytnej časti domu, komory.

Maštale bývali rozličné. V tzv. maštaľke sa pripravovalo krmivo pre dobytok. V stajni (maštali) býval ustajnený dobytok, kravy, voly alebo kone. Po druhej svetovej vojne tieto priestory zmenou hospodárskeho základu strácali pôvodné poslanie a premieňali ich na priestory s inou funkciou.

Kôľňou bol pôvodne ohradený priestor v susedstve domu, kde sa odkladalo náradie a povozy. Po premene individuálneho hospodárenia poľnohospodárov na kolektívne sa tieto priestory zvyčajne prebudovali na garáže.

Premenou prímestských obcí, a teda aj Dúbravky, na mestské obvody sa zmenila aj ich hospodárska štruktúra a postupne zanikol domáci chov dobytka a iných zvierat, najprv sa zredukoval na minimálnu mieru a neskôr celkom zanikol aj preto, že ho nebolo čím kŕmiť. Takto niektoré hospodárske stavebné útvary stratili svoju pôvodnú funkciu a časom zanikli. Uvoľnili priestor, na ktorom bývali zvyčajne svojpomocne, ale za pomoci odborníkov postavené či pristavené ďalšie obytné priestory, už plne prispôbené mestskému spôsobu bývania.

Výstavbou sídlisk bývalá predmestská dedina Dúbravka úplne zmenila svoj pôvodný ľudový charakter a stala sa súčasťou mestskej aglomerácie.

Tradičný

Na vývoj ľudového odevu v Dúbravke mali vplyv najmä prírodné podmienky, blízkosť veľkých miest – Bratislavy a Viedne, migrácia, chorvátska kolonizácia, zamestnanie ľudu a jeho vierovyznanie. Dúbravský odev patrí k záhorskému typu kroja.

ľudový odev

Slovenská a chorvátska časť obyvateľov Dúbravky sa odievala približne rovnakým typom ľudového odevu, ktorý sa však výrazne líšil od odievania, či kroja príslušníkov maďarských či nemeckých vrstiev mestského obyvateľstva starej Bratislavy.

Tieto rozdiely nachádzame znázornené na historickej kresbe z roku 1847, kde sú spodobnení príslušníci etnických skupín na bratislavskom trhu na niekdajšom Trojičnom námestí v Bratislave.

Slovenský variant záhorského ľudového odevu na uvedenej kresbe je zvýraznený pravostrannou

Rumunský, maďarský, slovenský a nemecký krojovaný pár. Kroje dúbravských Chorvátov a Slovákov sa od seba príliš neodlišovali.

kresbou muža so širicou a baranicou a ženy v sukniach a s prehodeným ručníkom na hlave a trupe. Uprostred obrázku sú znázornení Nemci (muž a žena) a maďarský pár – po ľavej strane chorvátsky manželský pár – muži s homolovitými klobúkmi a za nimi ženy.

Tak vyzerali krojové typy v polovici 19. storočia. Informáciu o slovenskom sedliackom kroji záhorského typu, ktorý sa uplatňoval v druhej polovici 19. storočia, nám dáva kresba L. Burgera z druhej polovice 19. storočia. Znázorňuje ženu zo Záhorskej Bystrice pred sedliackym domom krytým slamenu strechou a pri typickej ľudovej studni

Novšiu formu ľudového kroja zachytáva fotografia skupiny dúbravských žien po druhej svetovej vojne

z uvedeného obdobia. Tieto dve kresby nám znázorňujú historické podoby kroja, aké nosili obyvatelia aj vtedajšej Dúbravky.

Novšiu formu ľudového kroja zachytáva ručne kolorovaná fotografia dúbavského páru z rodinného albumu pani Katky Jakubčíkovej a fotografia skupiny dúbavských žien po prvej svetovej vojne, keď v ženskom sviatočnom odevu prevládal biely odev a farebné doplnky jasnej belasej farby. Obligátnou súčasťou dievčenského kroja bola pestrá parta, u žien pokrývku hlavy predstavovali tzv. čepce.

Mužský kroj bol nepomerne menej reprezentatívny, jeho obligátnou súčasťou býval klobúk a nohavice zdobené šujtášmi, čiže plastickou farebnou šnúrovou výšivkou. Mládenci mávali klobúky zdobené tzv. perkami z rozmarínov a stužiek, tvoriacimi homolovitú ozdobu. Košele bývali biele, lajblíky belaso farebné, z lesklých alebo sýto farebných materiálov. Tieto výzdoby sa uplatnili najmä na svad-

Kresba L. Burgera z druhej polovice 19. storočia znázorňuje ženu zo Záhorskej Bystrice pred sedliackym domom krytým slamenou strechou a pri typickej ľudovej studni

Lexikón o móde

Jedným z najznámejších diel o odievaní z obdobia renesancie je Trachtenbuch, kniha, ktorú vytlačili v Norimbergu v tlačiarňi Hansa Weige-

la r. 1577. Obsahuje 291 farebných drevorytov od Josta Ammana. Znázorňujú oblečenie vtedajšej spoločnosti, rôznych stavov a vrstiev nielen viacerých európskych, ale aj ázijských, afrických, ba i amerických krajín. Hodnovernosť ich výpovede je, pravdaže, veľmi rozdielna. Najväčšmi možno dôverovať vyobrazeniam oblečenia obyvateľov autorovi najbližších a najznámejších oblastí, predovšetkým v nemeckom jazykovom okruhu. Ukazuje módu utváranú pod španielskym vplyvom. Uhorsko reprezentuje muž, jazdec na koni, pripravený do boja, a sedliacka (na obrázku). Veľkú pozornosť venuje kniha oblečeniu Turkov, predovšetkým vojakov a rozličných hodnostárov. Exemplár tohto diela, zachovaný na našom území, je uložený v Knižnici Slovenského národného múzea v Bratislave.

KRONIKA SLOVENSKA

bách, keď dievčatá i družbovia bývali sviatočne vyparadení.

Pracovný odev býval celkom funkčný a v 20. storočí ho nahradili konfekčné výrobky odevného priemyslu.

Pod vplyvom ekonomických a spoločenských podmienok i premien doby sa odev čím ďalej tým

viac prispôboval podmienkam mesta a jeho spôsobu života.

Prvé premeny nastúpili u mužov pracujúcich v priemyselných podnikoch mesta, za nimi nasledovali deti a mládež navštevujúca školy v meste a napokon ďalšie vrstvy obyvateľstva, ktoré prichádzali do styku s mestom svojím spôsobom zamestnania. Pôvodne sa deti obliekali do ľudového odevu, ktorý bol zmenšenou podobou odievania dospelých. Začiatkom 20. storočia však aj túto oblasť zastihli premeny, ktoré ovplyvnili celú epochu, teda aj dúbavskú spoločnosť.

Po druhej svetovej vojne boli tieto premeny už celkom ukončené a kroj sa uplatňuje iba pri špeciálnych slávnostných príležitostiach.

Premeny postihli aj domácnosti, v ktorých sa v 19. a na začiatku 20. storočia ešte používali doma zhotovené textilie na stolovanie, svadby a iné príležitosti. Zánikom spôsobu pestovania konope, ľanu a aj zánikom prípravy ľudových textílií (výroba domáceho plátna, jeho bielenie, mangľovanie a spracúvanie na ľudové textilie a odevné súčiastky) a prechodom na používanie priemyselných textílií, aj tu došlo k odsunu celej oblasti ľudovej výroby a jej zdobená podľa tradičného ľudového vkusu. Aj život domácností sa časom znormalizoval a nadobudol znaky mestského spôsobu života a jeho foriem.

Dúbavský svadobný pár okolo roku 1910

Portrét dúbavského krojovaného páru z 20-tých rokov 20. storočia zachytáva aj údajne prvý bicykel v obci

Na fotografii dúbavskej rodiny z dvadsiatych rokov 20. storočia vidieť, že detské kroje kopírovali oblečenie dospelých

Dúbravské múzeum

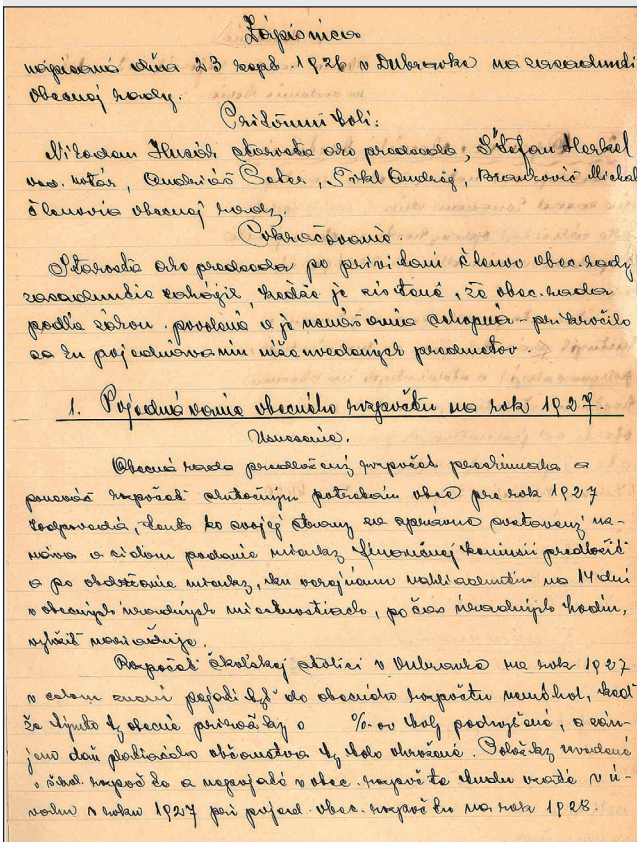
Po niekoľkoročnej zberateľskej práci boli začiatkom roka 2006 inštalované predmety ľudovej kultúry v priestoroch Miestnej knižnice v Dúbravke. Cieľom múzea je zachrániť jestvujúce hmotné a písomné artefakty dokumentujúce históriu Dúbravky.

V spolupráci s Mestským múzeom v Bratislave bola vytvorená zbierka pôvodných dúbravských exponátov, ktoré Mestské múzeum zozbieralo ešte v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch, keď v piatich miestnostiach bývalej dúbravskej školy vznikla izba revolučných tradícií. V tom čase expozícia prezentovala pravek, stredovek, prusko-rakúsku vojnu, počiatky priemyslu, kroje a predmety dennej potreby ako aj poľnohospodárske náradie.

Do obnovenej zbierky Mestské múzeum zapožičalo hlavne etnografický materiál, ktorý miestny úrad doplnil o niekoľko desiatok starých fotografií a máp. Uvažuje sa o spôsobe prezentácie staroveku (nálezy z Veľkej Lúky) a stredoveku a v krátkom čase budú vystavené aj písom-

Časť expozície Dúbravského múzea v čase inštalácie. Mužský a ženský pracovný kroj zapožičalo Mestské múzeum v Bratislave.

Zápisnica zo zasadnutia obecnej rady 23. septembra 1926, keď sa prejednával rozpočet na rok 1927

nosti, ktoré sa zachovali medzi Dúbravčanmi, resp. v archívoch. Vyžiada si to však ešte nemalé zberateľské úsilie a záujem samotných Dúbravčanov.

Z tohto hľadiska je mimoriadne cenným dokumentom originál dúbravského urbáru, daňové súpisy, Pamätná kniha Dúbravky, dva zväzky zápisníc finančnej komisie z rokov 1926-1938 a staré katastrálne mapy.

Počas zbierania materiálu pre múzeum a počas zostavovania tejto monografie vznikol aj digitálny archív, ktorý bude základom pre ďalšie publikácie, ktoré by mali Dúbravku propagovať doma i v zahraničí.

Naším predkom poskytovala príroda omnoho viac plodín, bylín, korenín zveriny či rýb, takže ich strava zďaleka nebola jednotvárna.

Tradičná

strava Dúbravčanov

Uväčšiny ľudí dodnes prevláda predstava, že stravovanie ľudí stredoveku a neskorších storočí bolo veľmi chudobné a jednotvárne. V porovnaní s výberom potravín v takom supermarkete je to azda aj pravda, ale keď vezmeme do úvahy, že našim predkom poskytovala príroda omnoho viac plodín, bylín, korenín zveriny či rýb, zistíme,

že ich strava zďaleka nebola jednotvárna. Na druhej strane však treba povedať aj to, že bežný človek spotreboval pri celodennom oraní či kosení niekoľkonásobne viac energie ako dnešný úradník za počítačom. O rozmanitosti surovín a ich kalorickej hodnote si vieme urobiť pomerne presnú predstavu zo súdobých kuchárskych kníh. Najstaršie české ku-

chárky siahajú až do stredoveku, prvá slovenská kuchárka z pera Jána Babilona vznikla v druhej polovici 19. storočia.

ZO ZÁHRADY I Z LESA

Tradičnú stravu Dúbravčanov, podobne ako ich zvyky a oblečenie možno rekonštruovať len za pomoci spomienok pamätníkov a na základe niektorých národopisných prác (F. Kalesný, M. Šimeček a pod.). Utváranie jedálneho lístka vo veľkej miere ovplyvnila etnická skladba obyvateľstva, styk s okolitými kultúrami, ale rovnako aj výskyt niektorých plodín a rodinné zvyky. V Dúbravke sa pestovala pomerne kvalitná zelenina, najmä kapusta, kel, uhorky, neskôr zemiaky a paradajky. Z ovocia sa najväčšmi darilo čerešňam a marhuliam. Fortiele ich pestovania si starí Dúbravčania priniesli z pôvodnej domoviny, z Chorvátska. Ďalšie plodiny ponúkal blízky les. Zbierali sa lesné plody a huby, hlavne tzv. „hromadzinky“, ktoré sa používali v ľudovej kuchyni ale aj predávali v meste.

Stálym odberateľom, obchodníkom a domácnostiam sa takisto dodávala zelenina, najmä polievková, ale aj kapusta, strukoviny, hydina, mliečne výrobky a vajíčka. Za utržené peniaze sa v novších dobách nakupovali priemyselne vyrábané potraviny ako cukor, múka, káva, saláma a pod. Pre vlastnú stravu Dúbravčanov bol vítaným doplnkom lov

Kuchařství o rozličných krmích vydal Jan Kantor v Čechách v polovici 16. storočia

poľných zvierat, hlavne králikov, jarabíc, prepelíc a bažantov, čo pre blízkosť lesa nebolo ničím výnimočným až do čias, kým sa to nekvalifikovalo ako pytliactvo.

HALUŠKY, SLÍŽE, ŠTRÚDLA, BUCHTY

Ako píše František Kalesný v rukopise o Dúbravke, až do prvej polovice 20. storočia prevládali v ľudovej strave obilninové jedlá. Pripravovali sa rôzne druhy osúchov, omastené varené cestoviny s tvarohom a rôzne druhy kašovitých jedál z kukurice, jačmeňa, fazule, hrachu, zemiakov či prosa. Všeobecne sa konzumovali jedlá z ražnej a pšeničnej múky, no chlieb bol veľmi vzácny. Často sa nahrádzal osúchmi a kašami („grjezuova“, grízová, čiže krupicová kaša, „gerheň“, čiže kukuričný osúch). V domácich chlebových peciach sa až do polovice minulého storočia týždenne raz piekol okrúhly „hlib“. Zo zvyškov cesta sa piekol „mali hlibac“ pre deti a žobrákov.

Dominantné postavenie mali zemiaky spestrené mliekom a inými domácimi produktmi (masť, slanina a pod.) a strukoviny. Jedlom chudobných bola zemiaková baba (placka, haruľa), ktorá sa pripravovala z nastrúhaných zemiakov a trochy múky. Oblúbené múčné jedlá boli „faňke“ (fánky), cestoviny plnené krupicou alebo lekvárom, tzv. „taške“, ale aj mrvené cesto (šmorn) po chorvátsky nazývané dropke či dropce. Svojich milovníkov mali aj halušky, ktoré Dúbravčania nazývali „nučke“ (nočky, nokrle) a „knofle“, ktoré sa ponášali na dnešné knedle. Varili sa šúľance, ale počas sviatkov sa pražili šišky („pražene rožite“), piekli štrúdle a buchty.

OD KAPUSTY CHLAP JE HUSTÝ

Významnou mierou sa na ľudovej kuchyni podieľala zelenina a ovocie. Výsadné postavenie mala kapusta vo všetkých svojich podobách. Surová bola súčasťou polievok, omáčok, plniek do štrúdle a pod. Kvasená sudová kapusta sa požívala ako surová (príloha k jedlám) i tepelne upravovaná. Varila sa hlavne s údeným mäsom a zemiakmi, alebo sa dusila ako príloha k pečenému bravčovému mäsu. V novej dobe sa z nej pripravoval segedínsky guláš. Ani kapustná voda, ktorej sa pripisoval liečivý účinok, nevyšla navnivoč.

POLIEVKY A PRÍVARKY

Z tradičných druhov polievok sa dodnes pripravuje fazuľová („frzuonová“), šošovicová či zemiaková, do ktorých sa pridávala kyslá smotana alebo

Obnovená tradícia

Nie je ľahké nájsť jedlo, o ktorom by sme mohli povedať, že je typicky dúbavské. Jedno však je isté, takýto pokrm by mal bezpodmienečne obsahovať čerešne, ktoré svojho času starú Dúbravku preslávili. Nuž a čo je lepšie ako dobrá čerešňová štrúdlá s makom alebo orechami? Na tejto jednoduchej otázke postavili pracovníci Domu kultúry v Dúbravke filozofiu Čerešňového juniálešu, ktorý sa konal v sobotu 19. júna 2004. Jeho súčasťou totiž bola aj súťaž o najlep-

Stôl so súťažnými výrobkami. Typický Dúbavský závin je pripravený z tahaného cesta plneného vykôstkovanými čerešňami posypanými opraženou strúhankou a cukrom

šiu čerešňovú štrúdlu. Podmienkou bolo prinest z domu upečenú čerstvú štrúdlu a trpezlivo čakať na verdikt poroty, ktorej predsedal známy moderátor relácie *Varí vám to?* Andrej Bičan.

Napokon sa do súťaže zapojilo 16 Dúbravčaniek a jeden Dúbravčan, mimochodom autor tohoto článku. Kým porota degustovala výtvo-ry súťažiacich, do tanca hrala skupina Taxis Band.

Šesťčlenná porota nemala ľahkú robotu, keď musela z každej štrúdle ochutnať čo i len kúsok. Napokon prisúdila palmu víťazstva Márii Rusinovej, ktorá si odniesla domov pečené prasiatko. Kávovar za druhé miesto si odniesla Marta Barátová a hriankovač za tretie miesto získala Emília Špilajová.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 7-8/2004

zátrepka z mlieka. Oblúbené však boli aj zapražené zeleninové polievky a paradajková s rezancami alebo opraženým starým pečivom. Zapražená fazuľová so zeleninou a rezancami sa v celej záhorskej Bratislave nazývala „podeň“. Niektoré zahusťené polievky, z ktorých sa vyvinuli omáčky, sa ochucovali pridaním chrenu, kôpru alebo šalátu. Zemiakmi sa zahusťovali najmä strukovinové jedlá. Ovocie sa konzumovalo čerstvé alebo sušené a pripravovali sa z neho aj polievky a prívarky. Stravu spetrovalo mlieko a mliečne výrobky. Cmar a srvátka sa pili od smädu, alebo sa nimi zapíjali zemiaky a zemiakové jedlá.

MÄSO A MÄSITÉ JEDLÁ

Mäso, väčšinou varené hovädzie, sa jedávalo len vo veľké sviatky. Z hovädzieho vývaru a zeleniny bola polievka, varená hovädzina bola súčasťou hlavného chodu. Hydina sa jedávala len pri slávnostných príležitostiach ako boli svadby a krstiny. Väčšinou to boli len sliepky, pretože kurence, kačice, husi a vajcia sa predávali na trhoch v Bratislave. S príchodom prisťahovalcov z Moravy koncom 19. storočia sa objavujú prvky moravskej kuchyne, najmä bravčové pečené. Jedálny lístok však začína ovplyvňovať aj rakúska (viedenská) a maďarská kuchyňa. Tak sa objavujú perkely, paprikáše, gu-

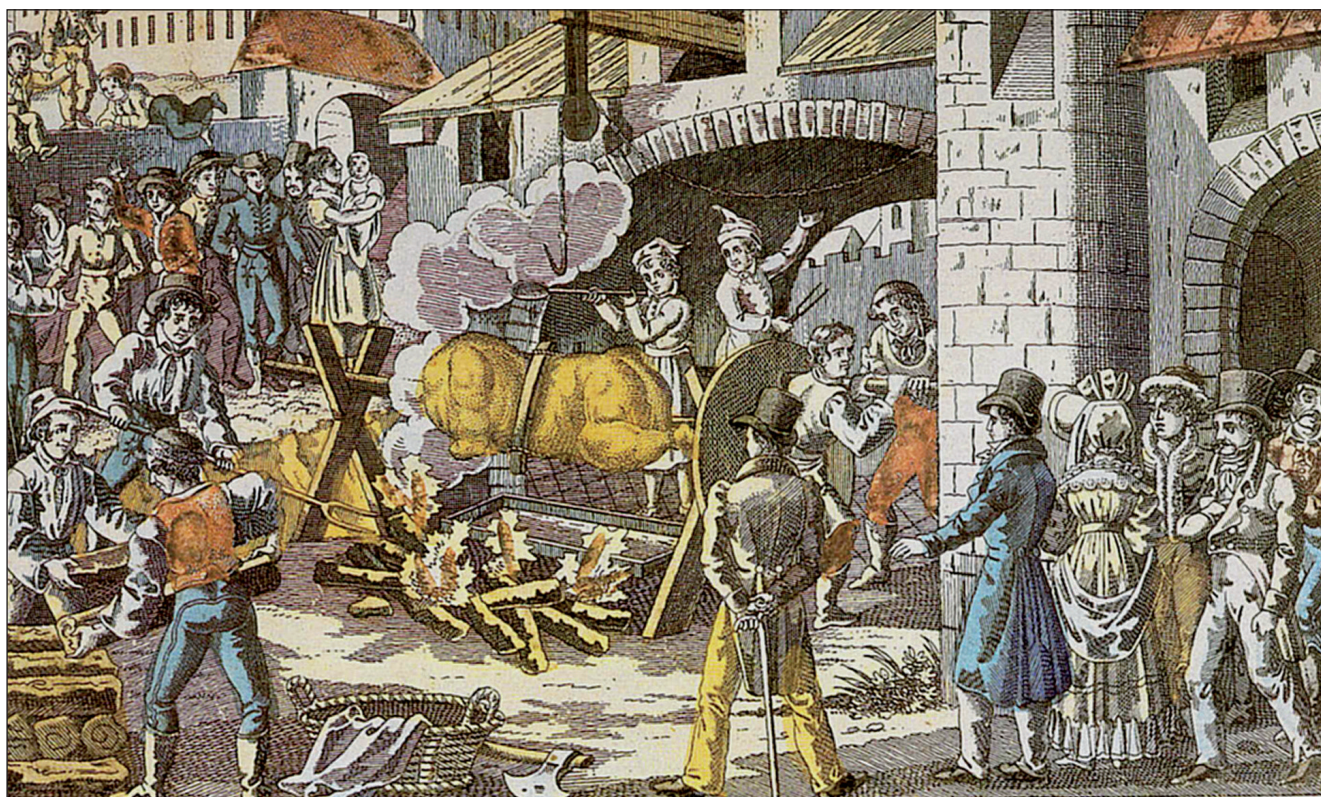
Prvá slovenská kuchárska kniha

Budapeštiansky mešťan – Slovák Ján Babilon pokladal svoje remeslo súčasne za umenie. V jeho peštianskej reštaurácii sa schádzala slovenská kultúrna elita. Zrejme i to vplývalo na vysokú jazykovú a odbornú úroveň prvej slovenskej kuchárky, ktorá vyšla v Pešti v roku 1870 vlastným nákladom autora.

Niektoré recepty sa môžu zdať zastarané, iné naopak príliš exkluzívne (jedlá z rakov, žiab, čvīkot a pod.), no celkový ráz diela je ľudový, recepty sú jasné a jednoduché, určené zdravým i chorým, ba i homeopatom, opisujú jedlá skromné, pôstne i labužnícke. Dielo sa dlhé roky nevydávalo (naposledy 1907), znovu ho objavilo vydavateľstvo Tatran v roku 1989.

Titulná strana prvého vydania Babilonovej Kuchárskej knihy

Mimoriadnou udalosťou pre celú krajinu, ale aj pre Dúbravčanov, boli korunovačné slávnosti. Počas nich sa v priekope pred bratislavskými mestskými hradbami opekali voly, ktoré potom rozdelili medzi ľud pred Michalskou bránou, kde oslavy a hostina pokračovali celú noc.

láše, šnicle (rezne), šterc (múčne kašovité jedlo), štrúdľa a pod.

Počas 40-dňového pôstu od Škaredej stredy do Veľkej noci a počas adventu od konca novembra do Štedrého večera sa mäso vôbec nejedávalo.

JEDÁLNIČEK DÚBRAVČANOV

Jedálničiek starých Dúbravčanov bol zostavený tak, že na raňajky bola vo väčšine domácností ražná alebo žitná káva s mliekom, do ktorej sa nadrobili kúsky chleba, ale jedli sa aj zemiaky a kapusta. Len v lepšie situovaných rodinách si mohli dovoliť drahšie jedlá ako praženicu s oškvarkami alebo so slanikou, klobásu. Raňajky však bývali výdatné, aby chlap mohol celý deň robiť na poli.

Obed bol spravidla po celý rok suchý a tvoril ho chlieb so slaninou, prípadne zvyšky z predchádzajúcej večere. Jedlo sa konzumovalo väčšinou na poli alebo v lesoch počas prestávky v práci.

Večere boli teplé a pozostávali z polievky zo strukovín či zemiakov a múčnych alebo kašovitých jedál.

Relatívne hojnejšie bývalo počas zabíjačiek, ktoré sa konali od Kataríny do Vianoc, výnimočne ešte počas fašiangov vo februári. Vtedy sa konzumovala tlačienka, šunka a údené, jaternice a krvavnice, žobrácka kaša, cesnakový lalok a mäsité jedlá. Systém výslužiek po rodine a známych zabezpečoval prísun mäsa a zabíjačkových špecialít aj v čase, keď sa vlastné zásoby už minuli.

Gulášové preteky

Pri príležitosti hodových slávností sa pred dvoma rokmi rozhodol Dom kultúry v Dúbravke usporadúvaním majstrovstiev vo varení gulášu zaviesť ďalšiu kulinársku tradíciu. V hodovú sobotu sa od ranných hodín začínajú na priestranstve pred domom kultúry rozkladať účastníci súťaže „O dúbavskú zlatú varešku“, okolo deviatej hodiny sa rozhoria ohne pod kotlami a po námestí sa šíri vôňa praženej cibule. Varí sa z hovädzieho alebo bravčového, ale počas prvého ročníka v roku 1994 rozvoniavalo z kotlov aj srnčie mäso. Okolo jednej popoludní prichádza chvíľa napätia, keď päťčlenná porota definitívne vyhodnotí kulinárske umenie jednotlivých účastníkov. Počas prípravy tradičného dúbavského gulášu sa však boduje aj pracovný postup, čistota, poriadok pri stole a originalita použitých ingrediencií.

Nositeľom Zlatej varešky Dúbravky sa pre rok 2005 stalo družstvo Róberta Farkaša z Dúbravky

A recept na dúbavský guláš? Na bravčovej masi opražíme rovnaké množstvo jemne nakrájanej cibule ako je mäsa (nie na váhu, na pohľad!). Pridáme kvalitnú mletú červenú papriku a mäso necháme „zatiehnuť“. Po pol hodinke pridáme nakrájanú červenú a zelenú papriku, paradajky a podľa chuti okoreníme (soľ, korenie, kmín, nové korenie, muškátový orech, borievka a pod.) Keď je mäso takmer mäkké, pridáme zemiaky a nakoniec majoránku.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 10/2005

Dúbravský

Dlhé večery ponúkali ideálny priestor na spoločné práce žien a dievčat, ako bolo páranie peria, vyšívanie, tkanie, pradenie. Vtedy sa vyspievali všetky známe piesne, celý repertoár dievčenských ľúbostných piesní, balady, piesne veselé i smutné, rozprávali sa príhody, navečer prišli mládenci a spolu sa zabávali.

rok vo zvykoch a piesňach

V Dúbravke, podobne ako aj v ostatných prímestských obciach Bratislavy, sa uchoval až do súčasnosti ľudobný folklór, najmä ľudové piesne a tance. Zdalo by sa, že blízkosť veľkých miest, Bratislavy a v minulosti aj Viedne, s ktorými mali obyvatelia dedín čulú styku, ovplyvnila v negatívnom zmysle kultúrnu tradíciu záhorských dedín, že by boli pomaly vymizli zvyky, piesne a pôvodná ľudová hudba. No naopak, ani súčasný stav – pripojenie obcí k veľkej Bratislave – nezotrel charakte-

Dúbravčania v krojoch počas dožinkových slávností okolo roku 1930

ristické tradície týchto obcí. Samozrejme, podobne ako na celom Slovensku, aj tu sa udiali mnohé zmeny v spôsobe života, v spôsobe prezentácie a uchovávaní folklórnych tradícií, ale s tým rozdielom, že to, čo sa uchovalo v pamäti staršej generácie, sa uvedomelo odovzdáva mladej generácii, a tá sa stáva nositeľkou týchto tradícií a identifikuje sa s nimi.

ROK VO ZVYKOCH DÚBRAVČANOV

Výročné a rodinné zvykoslovie sa po stáročia vyvíjalo, kodifikovalo a pevne zakotvilo v ľudovej kultúrnej tradícií. Malo svoje pevné miesto a vykonávalo sa každoročne. Piesne, ktoré sa viazali na určitú obyčaj, sa spievali iba v tom období a pri určitej príležitosti (Vianoce, Nový rok, fašiangy a pod.). Najbohatšie obdobie na tradičné ľudové zvyky bolo práve zimné obdobie. Poľné práce sa skončili, úroda bola pod strechou, nastal čas intenzívnejších prác v dome a na hospodárstve. Dlhé večery ponúkali ideálny priestor na spoločné práce žien a dievčat, ako bolo páranie peria, vyšívanie, tkanie, pradenie. Vtedy sa vyspievali všetky známe piesne, celý repertoár dievčenských ľúbostných piesní, balady, piesne veselé i smutné, rozprávali sa príhody, navečer prišli mládenci a spolu sa zabávali. Niekedy priviedli heligónkára a aj si zatancovali.

KATARÍNA

Na Katarínu (25. november) sa poriadali posledné zábavy, lebo sa blížil advent a s ním pôstne obdobie. Od tohto dňa až do Vianoc sa robili rôzne magické praktiky, hoci pôvodný zmysel týchto zvykov už upadol do zabudnutia. Tak napríklad chlapci v Dúbravke po večeroch plieskali bičmi, robili hluk, čím sa pôvodne mali zastrašiť a vypudíť démoni, ktorí škodili ľuďom i dobytku. Na Martina, ktorý pripadá na 11. november, chodil pastier po domoch s brezovými prútikmi a vinšoval:

*Vinšujem vám toho svätého Marcina,
abi ste mjeli tolko statečku
kolko je na tomto práuce lístečkú,
abi vám dal pán Boh zdraví, sčascí,
a po smrci kráľovstvo nebeské.*

S pastierom chodila aj jeho žena. Niesla putňu, do ktorej jej gazdinky dávali naturálie, zvané výslužka. Kedysi trúbil na trúbe, na kravskom rohu a spieval pieseň Stádo, stádo pastírové:

MIKULÁŠ

Na Mikuláša bolo na dedine rušno. Chodili skupinky chlapcov preoblečených za Mikulášov a čertov. Od Lucie do Vianoc bolo zvykom zhotovovať stolík, ktorý mal čarovnú moc. Kto naň sadol počas polnočnej svätej omše, mohol vidieť strigy z dediny. Stáli otočené k oltáru. Musel mať so sebou mak, ktorý cestou domov sypal a strigy ho museli vyzbierať, lebo ak by ho dohonili, boli by ho vraj roztrhali. Po dedine chodili aj „Lucky“, dievčatá oblečené do bielych plachát, tvár si pomúčili a v ruke držali husie krídlo, ktorým vymetali kúty alebo varechu, ktorou bili každého, kto im prišiel do cesty. Lucky boli nemé, nehovorili, ani nespievali, len sa rýchlo pohybovali. Nosili so sebou krížik alebo sošku svätého a dávali ho po príchode do domu domácim pobožkať.

VIANOCE

Pred Vianocami sa piekli oblátky u rektora a školské deti ich roznášali do každého domu, za čo dostávali peniaze a naturálie pre rektora. Štedrý deň mal svoje zvláštne čaro. Každý bol v očakávaní

Spievajte s nami

Na Pedagogickej a sociálnej akadémii na Bullovej ulici sa tradične každý rok koná spevácka súťaž Spievajte s nami. Súťaží sa v kategórii ľudový tanec a vlastná tvorba. V porote pravidelne zasadaajú osobnosti slovenského hudobného života – bývalá žiačka školy Katarína Hasprová, Darinka Laščiaková či hudobný skladateľ Pavel Šindler.

Zachovávajú tradíciu

Dúbravskú hudobnú tradíciu zachovávajú aj speváčky súboru Dúbravanka, ktorý už niekoľko rokov pracuje pri Klube dôchodcov na Bazovského ulici

slávnostnej udalosti a zastával svoju úlohu pri príprave sviatkov. Ženy a dievky chystali štedrú večeru, pieklo sa, varilo, rozvoniavali koláče a chlieb. Chystal sa vianočný stromček, muži opatrilí krmivom dobytok a starali sa o hospodárstvo, aby bolo všetko v poriadku a sviatky sa mohli dôstojne a pokojne osláviť.

Príprave štedrovečerného stola sa venovala zvláštna pozornosť. Všetkého muselo byť na stole v hojnej miere, lebo sa verilo, že taký bohatý bude aj budúci rok v hospodárstve a rodine – zdravie a šťastie. Veľa tradičných zvykov, symbolov a praktík sa zachovalo až do súčasnosti (veštenie z jablčka, orecha a pod.). Po štedrovečernej večeri mládež, deti, skupinky dievok a mládenčov chodili po dedine, spievali pod oknami a vinšovali šťastie, zdravie a starší chodili k rodine, k susedom vinšovať šťastné, pokojné a požehnané sviatky. Navzájom sa navštevovali od večere do polnočnej. Aj pastier chodil po dedine, trúbil a pukal bičom, vinšoval. Gazdinky ho obdarovali peniazmi, koláčmi a inými potravinami, ktoré ukladala pastierova žena do putne. Spievali sa nábožné piesne a vianočné koledy. Jednou z nich je nasledujúca vianočná

Oslavy Vianoc v Dome kultúry spojené so speváckou súťažou Dúbravský dukát

Krst mladého vína

So sviatkom sv. Martina, teda 11. novembrom sa v minulosti spájali zaujímavé právne a spoločenské úkony, ktoré súviseli s vinárskymi tradíciami v Bratislave. Predaj produkcie vína súkromných osôb, tzv. „výčap pod viechou“ bol súčasťou už rímskeho vinohradníctva a vinárstva.

Prípitkom starostov a primátora na Primaciálnom námestí sa začal druhý ročník Sviatku mladého vína. Vľavo starosta Dúbravky Peter Polák, vpravo primátor Bratislavy Andrej Ďurkovec

Čerešňovo-makovú štrúdlu, hovädzí guláš, pagáčiky, klobásu a masťný chlieb s cibuľou ponúkal stánok Dúbravky počas trojdňových slávností Krstu mladého vína v druhý novembrový víkend na nádvorí Starej radnice. Vo štvrtok 10. novembra 2005 v kaplnke Primaciálneho paláca starostovia bratislavských mestských častí a primátor Bratislavy pokrstili víno z novej úrody a pozdravili Bratislavčanov z pódia. Starosta Dúbravky Peter Polák predniesol za Dúbravku zdravicu a pozval Bratislavčanov a ostatných hostí k Dúbravskému stánku.

Počas slávností pracovníci úradu za ľudové ceny predali tri päťdesiatlitrové kotle gulášu, takmer tisíc kusov čerešňovej štrúdle a oškvarkových pagáčikov, stovky masťných chlebov s cibuľou a vyše sto litrov vína od firmy Pereg. Mimoriadny úspech, najmä medzi turistami, malo ríbezľové víno, ktoré ponúkali Dúbravčania ako jediní. V bohatom kultúrnom programe reprezentoval Dúbravku na pódium tanečný súbor Klnka.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 12/2005

pieseň. Predstavuje typ záhoráckej koledy. Má štvordielnu stavbu, heteromatričnú slabičnú štruktúru a jednoduchú melódiu, ktorá neprekračuje rámec kvinty. Lokálnou zvláštnosťou je spojenie dvojštvrtového melodického riadku s trojdobovou druhou časťou 3/8 metra. Novým prvkom je ref-rén, ktorý je rozšírený najmä v tomto regióne.

J. 80/15"

Na - ro - d'il sa Je - ži - šek,
kú - pí - me mu ko - žú - šek,
e - li - jum, li - li - jum Kri - stum Má - ri - je.
Ta - kí vel - kí chl - pa - tí
od hla - vi až po - pa - ti,
e - li - jum, li - li - jum Kri - stum Má - ri - je.

Starší Dúbravčania si na Vianoce a Nový rok aj vinšujú v chorvátskom nárečí:

*Vinšujem vám ovje stare božite, ovo novo ljeto,
da bi vám cvalo rodilo,
vinska guora vinom, pole žitkom,
dvor dobitkom,
hiža dobrím zdravlem,
da bi vás od najmeñega do najstarega
glava nepobolila, a po smrti dušno spaseni.*

FAŠIANGY

Na fašiangy sa poriadali zábavy, svadby, hrali sa ochotnícke divadelné predstavenia. Najveseľšie boli posledné fašiangové dni. Mládenci sa preoblekli za maškary, chodili spievajúc po dedine v sprievode harmonikára. Gazdiné im dávali do koša vajíčka, na ražeň napichovali slaninu, za čo ich mládenci vytancovali. Večer bývala zábava. Vyvrcholenie bolo v posledný fašiangový deň pred popolcovou stredou. Zábava v krčme trvala do polnoci, keď obradne pochovali muziku. Nastal pôstny čas, a vtedy sa nekonali zábavy, neodbavovali sa ani svadby, spievali sa nábožné piesne iba v rodinnom kruhu.

VELKÁ NOC

Na Kvetnú nedeľu chodili deti vinšovať k rodine so zelenými vetvičkami. Vynášanie Moreny sa tu nezachovalo. O to veselšie bolo na Veľkú noc, najmä vo Veľkonočný pondelok. Mládenci chodili šibať a polievať dievčatá a večer bývala zábava. Na dedine

Robia nám dobré meno

Detský folklórny súbor Klnka vznikol v roku 1979 a od svojho vzniku pracuje v IV. bratislavskom obvode. Od dokončenia Domu kultúry v Dúbravke sa stal jeho neoddeliteľnou súčasťou. Najväčšie úspechy dosahuje Klnka od roku 1989, keď sa jej umeleckou vedúcou stala Ingrid Saňková. Cez jej ruky prešlo množstvo de-

Program detského folklórneho súboru Klnka je zostavený z 55 choreografií zo slovenského folklóru a priamo nadväzuje na slovenské ľudové tradície. Na fotografii šibačka v podaní Klnky.

tí nielen z Dúbravky, ale aj Modry, Limbachu, Stupavy, Devínskej Novej Vsi, Petržalky, Rače, Vajnora či Podunajských Biskupíc. Za roky účinkovania sa v súbore vystriedalo vyše 500 detí, ktoré neskôr pokračovali v iných, často profesionálnych telesách.

Súbor počas svojho trvania účinkoval na vyše 1500 podujatiach rôzneho významu doma i v zahraničí. So svojím programom zostaveným z 55 choreografií z rôznych regiónov Slovenska (Liptov, Gemer, Šariš, Zemplín, Kokava, Detva, Tekov, Záhorie, Myjava a pod.) a 15 írskych tancov prešla Klnka 28 krajín sveta. V posledných rokoch bol súbor mimoriadne úspešný na zájazdoch v Mexiku, Južnej Kórei a Číne. Miestne zastupiteľstvo a Dom kultúry Dúbravka vytvorili pre rozvoj súboru vynikajúce podmienky, aby mohol dôstojne a úspešne reprezentovať nielen mestskú časť Dúbravka, ale i celé Slovensko.

nastalo radostné obdobie jari a leta. Na Juraja, Mar-ka a Jozefa sa vždy našla príležitosť, aby mládež oslavovala a veselila sa. Obradne sa vyhánal dobytok, svätili sa oziminy a čistili sa studničky. Výrazným ľudovým zvykom, ktorý sa udržiava dodnes, je stavanie májov. Pred 1. májom v noci mládenci svojim dievčatám stavajú máj pred domom. Bolo zvykom postaviť veľký máj pred obecným úradom, kedysi pred richtárovým domom. Na májovej zábave hrala dychovka. V Dúbravke sa v minulosti praktizovala v máji a júni „čerešňová slávnosť“ s tancom a spevom mládeže.

Okázalým výročným sviatkom boli procesie na Božie telo. V tento deň bola celá obec vyzdobená kvetmi. Vystavené štyri oltáriky boli situované na štyri svetové strany a procesia sa pohybovala za spevu a dychovky od jedného oltára k druhému. Domy, cestu, kadiaľ išiel sprievod, lemovala zeleň a kvety. Spievali sa nábožné piesne.

ŽATVA A DOŽINKY

Z Dúbravky, podobne ako aj z okolitých obcí sa chodilo na žatvu až do Rakúska. Dožinky sa oslavovali honosne. Nesmel chýbať umelecky zostrojený a spletený veniec z obilia. Vinše, piesne, často žartovného charakteru, sa ozývali ešte dlho do noci. V Dúbravke hral obyčajne harmonikár na heligónke so sprievodom bubna. Niekedy si pozývali dychovku z Devínskej Novej Vsi. Na svadbách hral najčastejšie harmonikár s bubnom. Podobne ako v iných oblastiach Slovenska aj v Dúbravke sú najbohatšie zastúpené piesne záletnícke, ľubostné a svadobné. Po tonálnej, melodicko-rytmickej stránke majú charakteristické znaky záhoráckych piesní. V prevahe sú dur-molové nápevy s oblúkovitou melodikou, čím vytvárajú široký klenutý me-

Dúbravčania v krojoch počas dožinkových slávností v štyridsiatych rokoch

lodický oblúk. Takýto typ záhoráckej melodiky môžeme sledovať v nasledujúcej ľubostnej záletníckej piesni.

♩ 100/15"

Nad Dúb - rav - kú há - ji - ček,
nad Dúb - rav - kú Há - ji - ček a v ňem spí - vá
slá - vi - ček, a v ňem spí - vá slá - vi - ček.

V druhej záletníckej piesni je zrejماً kombinácia dvojdobových a trojdobových motívov. Pre zmiešané formy metrických útvarov zdá sa byť rozhodujúcou hraničná poloha Záhoria. Tu sa stretáva typická slovenská dvojdobovosť so západoeurópskou ľudovou hudobnou tradíciou, v ktorej prevláda trojdobovosť. Tento charakteristický prvok bol zosilnený tanečným dychovkovým repertoárom, tzv. lidovkou, ktorá má na Záhorí zvlášť silné korene.

♩ = 120/32"

Sto - jí šu - haj pod na - ším o - kien - kem
klo - pe si on ze zla - tím prs - tén - kem
mi - lá mi o - tvo - ri ja sto - jím u dve - ri
o - te - vri mi mo - je po - te - še - ňí.

Nasledujúca ľubostná mládenecká pieseň je postavená na fanfárovitej melodike s trojzvukovými prvkami, typickými štruktúrnymi znakmi záhoráckej melodiky.

34"

↳ Ked sem ne - bil vše - ra u vás, bil u vás i - ní,
na tem mis - ce kde se - dá - vam se - dzel už i - ní,
poč - kaj mi - lá len, čo tu ro - bil vše - ra ten,
ne - bu - deš mja ví - ce kla - mat, dnes po - sle - ní deň.

SVADBA

Svadba sa v Dúbravke odbavovala podobne ako

na celom Slovensku slávnostne a dôstojne, ako sa patrilo na najvýznamnejšiu udalosť v živote mladých ľudí, ktorí uzatvárajú manželstvo na celý život. Najčastejšie bývali svadby v období fašiangov a na jeseň, keď bola úroda pod strechou a komory plné. Po cirkevných ohláškach v kostole sa po tri nedele postupovalo v prípravách podľa tradičného poriadku. Dávanie darov, vitie vencov, ozdobovanie svadobného stromčeka sa neobišlo bez spevu. Najkrajšie a najdojímavejšie svadobné piesne sú rozlúčkové, ktoré spievajú družičky, rovesnice nevesty. Svadobný nápev „Zbohem ti už marní svete“ patrí azda k najkrajším hudobným ukážkam. Melódia neobyčajne harmonicky dopĺňa tradičný svadobný rozlúčkový text. Hoci ide o rozsiahly nápev, ktorý sa svojou stavbou vymyká z rámca tradičných svadobných piesní, predsa naznačuje súvislosť s tradičnými piesňami v tonalite, modálnym charakterom a jednoduchými melodickými motívmi.

J. 120/53"

Zbo-hem ti už mar-ní sve-te, zbo-hem ti už dá-vam,
 do ra-ja a do roz-ko-še cho-diť už pre-stá-vám,
 lú-čím sa já s-va-mi mlá-den-ci aj pa-ni,
 bra-tia, ses-tri mo-je tí ma vi-strá-ja-jú,
 pod ví-neč-kem pod ze-le-ním ne-bu-dem viac s-va-mi,
 kde sem sa já na-ro-dí-la bi-vať mi ne-da-jú.

V minulosti svadba trvala tri dni a odbavovala sa v dome ženicha a v dome nevesty súčasne. Aj v Dúbravke sa svadba a svadobné zvyky udržali do polovice nášho storočia, ako to dokladajú spevác-

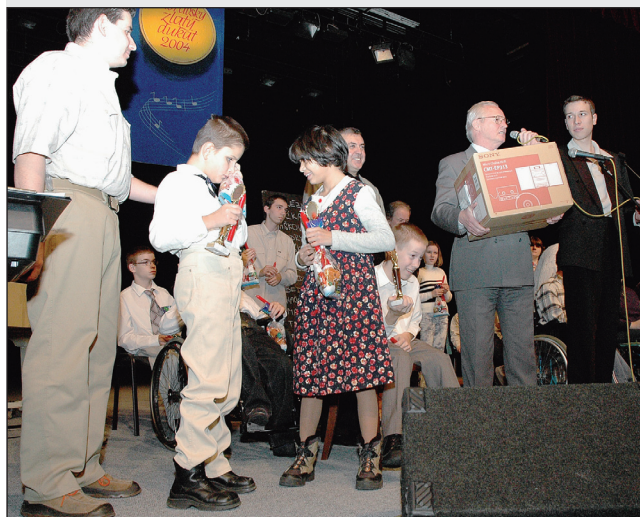

Fotografia dúbnavských svadobčanov v dvadsiatych rokoch 19. storočia. Dvor, v ktorom fotografia vznikla, sa nám nepodarilo identifikovať.

Zlatý dukát a záplava Mikulášov

Tento rok bola Dúbravka doslova zaplavená Mikulášmi. Rozdávali darčeky deťom v obchodných domoch, v kultúrnych zariadeniach mestskej časti ale aj v domovoch dôchodcov.

Tesne pred Mikulášom sa uskutočnil štvrtý ročník spevákovej súťaže Zlatý dukát pre postihnuté deti zo Základnej školy pre slabozrakých na Svrčej a Mokrohájskej ulici, pre Domov sociálnych služieb prof. Karola Matulaya a Domov Rosa. Na svojich rovesníkov sa okrem žiakov už

Moderátor televízie Markíza Patrik Herman a starosta Dúbravky Peter Polák odovzdávajú ceny víťazom štvrtého ročníka spevákovej súťaže Zlatý dukát

spomenutých škôl prišli pozrieť aj deti zo školy na Nejedlého a Sokolíkovej ulice. Populárny moderátor Patrik Herman z TV Markíza uviedol účinkujúcich, odbornú i detskú porotu a súťaž nabrala strhujúce tempo. Spolu s kúzelníkom odovzdali ceny a vecné dary Majkovi Múčkovi a Lucke Šarkéziovej zo Základnej školy na Svrčej ul. Hlavnú cenu a cenu kúzelníka si z rúk starostu Dúbravky Petra Poláka prevzal Tomáš Marianek z Domova Rosa.

Nadšenie detí doznievalo v ich srdciach ešte dlhé hodiny a diváci videli, ako tieto deti potrebujú lásku, ako ju vedia opätovať a ako sa vedía radowať aj z maličkosťi.

Vedenie Domu kultúry v Dúbravke usporiadalo nádhernú akciu, a tak prispelo k vianočnej atmosfére v srdciach detí, ktoré by podobné podujatia potrebovali častejšie.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 1/2005

ky uverejnených piesní, ktoré samy mali ešte takúto tradičnú svadbu.

Svadobné zvyky, vinše, obrady a scény mali svoje pevné miesto a niektoré pretrvávajú na svadbách dodnes. Jednou z nich je scéna s nepravou nevestou, známa u všetkých indoeurópskych národov. Jej pôvodný magický zmysel, klamanie démonov, aby neuškodili pravej neveste, už dávno upadol do zabudnutia, ostala však ako veľmi obľúbená súčasť svadobného ceremonálu. Najviac piesní sa vyspievalo pri svadobnom stole, na počúvanie a obveseľovanie svadobčanov. Piesne nie sú už obradovo viazané, majú voľnejšiu, širokú melodiku a prednes. Okrem piesní, v ktorých sa spievalo o svadobnej hostine, kuchárkach, predložených jedlách, o družboch a družiciach, boli veľmi obľúbené rozsiahle balady. Nasledujúca trojdobová lyrická pieseň hovorí o nenaplnenej túžbe mládenca, ktorého milá sa vydáva za iného. Sociálne rozdiely často prekazili lásku dvoch mladých ľudí.

$\text{♩} = 140/20''$ 1)

Proč ti fta-čku vždic-ki lé - taš nig - di ne - se - daš,
o tej mo - jej naj - mi - lej - ší víc ne - po - ví - daš.

1) 2 st.

Inou obľúbenou a všeobecne známou baladou širokého rozprávačského typu je balada o nešťastnej deve Vilhelmíne a nevernom kniežati Fridolínovi.

$\text{♩} = 140/27''$ (20'')

Na hra - ňi - ci mje - sta ne - me - cké - ho
sto - jí tam krás - ni hrad na ska - le v ňom hr -
di - ská lás - ka v te - le pe - je pre - bí -
va v ňom Fri - do - lín hre - bě.

1)

1) naj - chu - dob - nej - šia

Na svadbách sa vždy spieva aj o víne. Varianty nachádzame na celom Slovensku. V Dúbravke sa tento text spieva na známu melódiu Kopala studienku.

33''

Čer-ve - né ví - neč-ko ve skle - ňi - ci ská - če,
čer-ve - né ví - neč-ko ve skle - ňi - ci ská - če,
mo - ja naj - mi - lej - ší, mo - ja naj -
mi - lej - ší, po - u - lí - ci pla - če.

Do skupiny svadobných spevov bez osobitnej obradnej začlenenosti patria mnohé ľúbostné piesne, ktoré sú na rozhraní staršieho a novšieho repertoáru. Nasledujúca pieseň má charakteristické znaky novej piesňovej vrstvy v melodike i formálnej výstavbe, slabičná a metroritmická stavba patrí skôr do okruhu obradných starých nápevov.

$\text{♩} = 120/18''$

Stra - ci - la sem la - sku pod ho - ru du - brav - skú,
mi - lí si ju zbí - ra na zla - tu re - tá - zku.

Ani v piesňovom repertoári Dúbravky nechýba svadobná pieseň nevesty-sirotky, ktorej textové varianty poznáme aj z iných krajov Slovenska. V našom príklade ide o pieseň, ktorej melodika sa pohybuje v pomalom, ťahavom tempe so striedavým dvojtštvrtovým a trojtštvrtovým metrom. Spieva sa viachlasne, pričom ide o tradičnú formu viachlasu, ktorá sa nachádza na Záhorí len ojedinele.

$\text{♩} = 140/20''$

Ve - se - lá ne - vjes - to, ve - se - lú svad - bu máš
do - bre sa roz - hlé - dŕi, ko - ho na ňi ne - máš.

Na svadbách a zábavách sa tancovali valčíky, polky, hopkaná, curiganá, svadobný šátečkový tanec, svičkový - pri snímaní party a čepčení, tanec „na dva“ a „na šest“. Tieto tance ovládajú starší Dúb-

ravčania dodnes. V prestávkach medzi tancom sa spievalo, robili sa figle, hrali sa rôzne hry a žarty. Bolo zvykom, že prvá družička zaspievala starobylú žartovnú pieseň o svätej Žofii. Túto pieseň spievali mládenci aj pri obchôdkach na fašiangy. Pieseň má archaickú podobu, melódia je vystavaná na niekoľkých jednoduchých motívoch, ktoré sa opakujú, variujú, rozširujú, podľa toho, čo si vyžaduje text.

$\text{♩} = 90/1'$

Na zdra-ví sva-tej Žo-fi-je ke-rá ra-da vín-ko pi-je,
na zdra-ví Šte-fa-na krá-la, ke-ri nám ví-neč-ko dá-vá,
To-to pi-jú o-tec, ma-ci, to-to pi-jú švár-ní chla-pei,
To-to pi-je šu-haj švár-ní, ne-má fú-zi a-ňi bra-dí,
to-to pi-jem já, ka-ma-rát-ka tvá.
To-to pi-jú sed-lá-ci, to-to pi-jú žeb-rá-ci,
To-to pí-jal pi-ja-čis-ko, pro-pil že-ne ru-ba-čis-ko
to-to pi-jem já, ka-ma-rát-ka tvá.

Obľúbená bola aj pieseň Išiel starý. Spievala sa, keď zábava kulminovala, lebo sa mohla spievať dookola, akési perpetuum mobile, so záverom na spodnej kvinte a opakovaním druhej časti piesne.

$32''$

I-šiel sta-rí ze sta-rú na-prú-ci, spí-va-li si
pjes-nič-ku ja-kú-si a toš ja-kú
a toš ta-kú i-šol sta-rí za sta-rú na-prú-ci,
spí-va-li si pjes-nič-ku ja-kú-si.

Chorvátškim nárečím hovoria už iba starší občania Dúbravky medzi sebou. V nasledujúcej tanečnej piesni ľubostného obsahu sa nám zachovalo toto pôvodné nárečie, ktorým sa v nedávnej minulosti ešte bežne hovorilo.

$\text{♩} = 180/15''$

A-ka sam ne-ka sam, chu-dob-ni Maj-ke

sin, pre-ca ťu si do-stal
ze-fe-ní roz-maj-rín.

V piesňovom repertoári Dúbravky nechýbajú ani detské piesne, hry a zábavy detí. Po hudobnej a textovej stránke sú podobné piesňam z ostatných oblastí Slovenska. Uvedené dve uspávanky sú vystavané na dvojtaktových motívoch, ktoré sa opakujú alebo variujú. Ich melodický pohyb neprekračuje rozsah tercie, ba miestami sa pohybuje v sekundových formulkách. Prednes je monotónny, jednoduchý, je celkom v súlade s funkciou uspať dieťa.

$\text{♩} = 180/28''$

Ha-ju-ški, be-lu-ški, i-šli chlap-ci na hru-ški
a dzif-čen-ce na ja-bl-čká po-pa-da-li do-le z vr-ška
ha-ji, be-li ko-čka v ze-lí a ko-cú-rik v pe-tr-že-lí
ha-ji be-li haj, us-pat sa mi daj.

$\text{♩} = 90/16''$

Spí-die-ťat-ko spí-že, ma-ma va-rí slí-že,
ma-ko-vé, si-ro-vé, per-ki le-kvá-ro-vé.

Pred prvou svetovou vojnou aj z Dúbravky odchádzali mladí muži za prácou do Ameriky. Vystáhovaleckú vlasteneckú pieseň si ešte pamätajú mnohí Dúbravčania.

Keď sa Slo-vák preč do sve-ta u-bie-ral, pri de-dí-ne
na ko-peč-ku za-vo-lal, za-vol-lal on na ko-peč-ku
po dva krát, sbo-hom o-tec, sbo-hom ma-ťi, ses-tra, brat.

MLÁDENECKÉ VOJENSKÉ PIESNE

Dve nasledujúce vojenské, mládenecké piesne

majú rozlúčkový charakter, pričom v piesni Stojí v poli kríž ide o baladu s vojenskou tematikou.

J. 130/35"

Ten dúb-rav-skí ko-ste-li-ček ko-lem ňe-ho
čer-ní les, až já ta-di-puj-dem spo-mí-nať si
bu-dem čo ro-bí mój mi-li dnes.

J. 150/26"

Sto-jí v po-li kríž, pod má mi-lá
bliž, až ja na tu voj-nu-puj-
dem, pri-sa-hu mi slo-žíš.

Záverom možno konštatovať, že piesňový repertoár Dúbravky bol v minulosti rozsiahly, zahrňoval všetky známe piesňové žánre, zvyky a obyčaje rodinné a výročné, tak ako tomu bolo aj na ostatnom území Slovenska. Azda s tým rozdielom, že tu badať určitú regionálnu a lokálnu diferencovanosť v preferencii žánrov, štýlov a hudobno-textovej štruktúry. Na Záhorí a to aj v Dúbravke prevládajú ľúbostné piesne a balady. Pastierska ľudová hudobná tradícia je tu minimálne zastúpená a zaznamenávame ju iba vo vianočných pastierskych betlehemských piesňach. Naproti tomu balady nachádzame vo veľkom množstve s rozsahom tém a sužetov, čo zasa nie je bežné v iných regiónoch.

Po hudobnej stránke záhorácka piesňová tradícia má vlastný hudobný štýl a charakter. Melodika je bohato rozvinutá, má oblúkovitú tendenciu, prevláda fanfárovitosť nápevov, trojzvukovosť a sekvenciovitá stavba melodických motívov. Po tonálnej stránke sú piesne prevažne dur-molové, iba v obradných, archaických piesňach sa objavuje modálnosť a kvintonalita vo vianočných pastierskych nápevoch. Možno povedať, že sa v Dúbravke dodnes zachovalo ešte veľa cenných piesní a zvláštností celoslovenskej regionálnej proveniencie.

Dúbravskými hodami

Dúbravskými hodami si každoročne pripomíname posvätenie dúbavského farského chrámu, čiže Kostola sv. Kozmu a Damiána. Títo dvaja arabskí lekári – kresťania – skonali mučeníckou smrťou v Cyrrhu, kde na ich počesť vybudovali slávnú baziliku. Odtiaľ sa ich kult šírila do celého sveta. Sú patrónmi lekárov i dúbavského „horného“ kostola.

Tento rok boli hody v Dúbravke mimoriadne bohaté na program i návštevníkov a po celý víkend hodovníkom prišlo aj počasie. Už v piatok 23. septembra sa konala vernisáž výstavy dúbavských krojov, starých a novších fotografií z Dúbravky. Výstava priblížila predovšetkým obyvateľom sídliska spôsob obliekania v starej Dúbravke a jej tradície. Hudobne ju brilantne doplnil klavír Igora Bázlika a husle Martina Dudíka. Od 19. hodiny v kinosále hrala dychová kapela Bojané, ktorá naladila Dúbravčanov na sobotňajší hlavný program. V slnečnú sobotu sa od ranných hodín začali na priestranstve pred domom kultúry rozkladať účastníci II. ročníka súťaže vo varení gulášu. Súčasne začali tradičné hasičské preteky, ktorých sa tento rok zúčastnilo deväť družstiev, z toho dve ženské. Všetky družstvá zvládli protipožiarny útok

Dychový súbor Borovienka na čele tradičného hodového sprievodu so strapcom hrozna v roku 2005

si každoročne pripomíname posvätenie farského chrámu

v norme a palmu víťazstva si v oboch kategóriách odniesli viacnásobní víťazi súťaže o Pohár dúbavského starostu, družstvá z Hrubej strany. Súčasne s hasičmi a kuchármi začalo súťažiť v KC Fontána aj šesťdesiatštyri šachistov (symbolické, presne toľko políčok má šachovnica) o Putovný pohár dúbavského starostu, začala sa strelba zo vzduchovky na ZŠ Sokolíkova a tradičný stolnotenisový turnaj pre žiakov ZŠ na Pekníkovej ulici.

NEODOLATELNÉ LÁKADLÁ

Predpoludním priestor pred Domom kultúry zaplnili stánky s historickými remeslami a krátko pred 15. hodinou tam dorazil hodový sprievod s polmetrákovým strapcom hrozna, na ktorý sa už tradične tešia najmä deti. Tie mali tento rok radosť aj z mimoriadne bohatej ponuky púťových atrakcií. Húsenkové dráhy, kolotoče, autíčka, strelnice, cukrová vata a mnoho iných lákadiel, ktorým nemôžu naše deti odolať a ktoré dokážu poriadne stenciť našu peňaženku. Nuž čo, hody sú iba raz do roka a nie vždy sa tak vydaria.

PRIŠIEL AJ SKRÚCANÝ

Po rozdelení strapca začal na tribúne pred Domom kultúry hlavný program, v ktorom vystúpili Bratislavské mažorety, súbor Klnka, Latiniko, Magisterial, Right Direction, Súbor historického šermu Banderium, Sokoliarsky dvor Astur, divadlo Ludus v predstavení Faust, Dychová hudba Borovienka a mnoho ďalších.. Program bol spestrený razením mincí a strelbou z kuší.

DVE CENTRÁ ZÁBAVY

Už tradične sa Dúbavské hody odohrávajú na dvoch miestach. Najväčší nápor býva pred domom kultúry, ale tento rok nezaostávala v účasti ani stará Dúbavka, kde v sobotu do 18. hodiny zabávala početné publikum dychovka Záhorienka a potom až do nočných hodín Taxis Band. Samozrejme nechýbali stánky s občerstvením a jedlom, ktoré k hodom neodmysliteľne patria. Nezainteresovaní pozorovatelia tvrdili, že tohoročné hody boli lepšie pripravené ako po predchádzajúce roky, čomu sa nepochybne potešia pracovníci úradu, ktorí ich pripravovali, ale treba objektívne dodať, že nevídaný nápor návštevníkov spôsobil aj fakt, že v Karlovej Vsi sa tento rok ko-

I keď v Dúbavke už vinice nenájdeme, symbol vinárskej tradície sa zachoval v polmetrákovom hodovom strapci hrozna, ktorého rozdávaním vrcholia hodové slávnosti v Dúbavke

nali hody o týždeň neskôr ako v Dúbavke a veľkú rolu zohralo aj krásne počasie. To však nijako neznižuje zásluhy organizátorov o vydarený priebeh a bohatý program.

AŽ DO RÁNA BIELEHO

Ako každý rok, s úderom dvadsiatej hodiny sa začala hodová veselica so skupinou Fortuna, ktorá bola beznádejne vypredaná do posledného miesta. Niektorí jej účastníci sa dostavili v neskorších hodinách, lebo nedokázali odolať ostatným lákadlám tohoročných hodov. Napokon sa však zábava rozprúdila a trvala až do druhej rána. Hodovalo sa aj v nedeľu Na rozdiel od minulého roka, keď sa už ráno strhol lejak, tento rok boli Kozma a Damián k hodovníkom milosrdnejší. Celý deň krásne svietilo slnko a priestranstvo pred domom kultúry bolo celý deň plné. Nedeľa začala slávnostnou omšou v „starom“ kostole sv. Kozmu a Damiána. Organizátori dali hodovníkom malú prestávku, aby pookriati mohli pokračovať v hodových oslavách so skupinou Starý orchesterión, ktorá rozbalila „fidlátka“ presne o štvrtej popoludní. Námestie starej Dúbavky ožilo novým ruchom, návštevníci chytili druhý dych a rozprúdila sa ozajstná pouličná zábava, ktorá trvala až do noci.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 10/2005

Dúbravské

Často ide o ojedinelé nálezy, ktoré v súčasnosti nie je jednoduché interpretovať a ktoré vyvolávajú rad zaujímavých otázok (Dúbravka vznikla v 16. storočí, ale už v 13. storočí tu bol kostol? Bolo na území terajšieho katastra Dúbravky počas tisícročí azda viacero osád, keď sú nálezy takto roztrúsené?).

pamiatky

O niektorých hmotných pamiatkach, ktoré sa nám zachovali z minulosti, sme sa už zmieňovali v predchádzajúcich kapitolách. Pre lepšiu prehľad sme však zaradili aj túto stať, kde by sme sa pokúsili o systematickejší popis odkazu minulosti. I keď v porovnaní s inými obcami a mestami sa o Dúbravke zachovalo menej materiálu, predsa ho je toľko, že táto kapitola si nemôže robiť nárok na úplnosť. Spomeňme teda najvýznamnejšie pamiatky Dúbravky.

Ako podakovanie za vznik farnosti a za prvého farára postavili v roku 1808 Dúbravčania na začiatku Jadranskej ulice kamenný kríž

SVEDECTVO ARCHEOLÓGIE

Nepochybne najvýznamnejšími a najcennejšími hmotnými pamiatkami sú nálezy z Veľkej Lúky, ktoré sme opísali v kapitole o najstarších dejinách Dúbravky. Spomenuli sme, že villa rustica bola pôvodne postavená ako rímsky kúpeľ, no zrejme súžila ako rímsko-germánska vidiecka usadlosť. Podobne sme popísali nálezy z keltského, germánskeho a slovanského obdobia (polozemnice) a ranostredoveký feudálny dvorec.

Z okolia Dúbravky sú však známe ďalšie ojedinelé archeologické nálezy a objekty. Na Klanci boli v roku 1934 nájdené dve slovanské nádoby. Na Záľuhách (Za Lugi) v roku 1948 získalo Slovenské národné múzeum fragmenty keramiky lengyelskej kultúry. V priestore teplárne bola v roku 1966 nájdená kamenná sekerka patriaca kultúre so šnúrovou keramikou. A napokon v rámci pamiatkovej úpravy barokového Kostola sv. Kozmu a Damiána bol zistený obvodový múr staršieho kostola, ktorý patrí najneskôr do 13. storočia. Ide o ojedinelé nálezy, ktoré v súčasnosti nie je jednoduché interpretovať a ktoré vyvolávajú rad zaujímavých otázok (Dúbravka vznikla v 16. storočí, ale už v 13. storočí tu bol kostol? Bolo na území terajšej Dúbravky azda viacero osád, keď sú nálezy takto roztrúsené?). Na väčšinu takto položených otázok by mohol dať odpoveď len široký archeologický vý-

skum, avšak jediná lokalita, ktorá je relatívne nedotknutá činnosťou človeka je Veľká Lúka. Vystupňovaný tlak investorov však možno časom spôsobí, že aj v tejto lokalite sa bude stavať a kľúč k najstarším dejinám Dúbravky bude nadobro stratený. Okrem spomenutých predmetov boli na Veľkej Lúke nájdené antické a včasnostredoveké mince.

KOSTOL SV. KOZMU A DAMIÁNA

Okrem pamiatok odhalených archeológmi na Veľkej Lúke je architektonickým symbolom Dúbravky Kostol sv. Kozmu a Damiána. Stavebne je pomerne zaujímavý a vzácny, pretože má eliptický pôdorys a architektonicky je príbuzný s bratislavským chrámom sv. Trojice. Kostol Zmŕtvychvstania bol postavený okolo roku 1720 ako filiálny kostol devínskej farnosti na mieste pôvodného Kostola sv. Kozmu a Damiána, ktorí zostali spolupatrónmi chrámu. Podľa záznamu vizitácie devínskej farnosti z roku 1731 bol interiér dúbavského kostola vymalovaný roku 1722.

Farnosť v Dúbravke bola erigovaná roku 1807 a odvtedy sa viedli aj farské matriky.

Farský kostol Zmŕtvychvstania v Dúbravke bol postavený okolo roku 1720 na mieste pôvodného Kostola sv. Kozmu a Damiána, ktorí zostali spolu-

Jedna z najstarších dominánt obce Kostol sv. Kozmu a Damiána sa už takmer 350 rokov vypína nad Dúbravkou

Rímske a včasnostredoveké mince nájdené na Veľkej Lúke

Rímske obdobie

Faustus Cornelius Sulla 63-62 pred Kr., **Vespasianus** (2 ks) 69-79 po Kr., **Alexander Severus** (2 Ks), 222-235 po Kr., **Maximinus I. Thrax** 235-238, **Gordianus III.** 238-244, **Herenia Etruscilla** 248-251, **Herenius Etruscus** 250-251, **Trebonianus Gallus** 251-252, **Gallienus** (2 ks) 253-268, **Claudius II. Gothicus** 268-270, **Aurelianus** 270-275, **Crispus** 317-326, **Constantinopolis** (2 ks) 330-335, **Constans** 333-350

Včasný stredovek

Štefan I. 997-1038, **Heinrich II. Jasomirgott** 1141-1177, **Otakar IV.** 1164-1192

patrónmi chrámu. V rokoch 1717-1725 vybudovali bratislavskí trinitári centrálny Kostol sv. Jána z Matky na oválnom pôdoryse podľa vzoru viedenského Kostola sv. Petra, ktorý projektoval architekt Lukas Hildebrandt.

Kostol Zmŕtvychvstania a Kostol sv. Kozmu a Damiána v Dúbravke predstavuje jednoduchšiu centrálnu stavbu, pravdepodobne ovplyvnenú centrálnou bratislavskými trinitármi. V interiéri dúbavskej pozdĺžnej centrály je osem hlbokých a širokých kaplnkových výklenkov. Pôvodne kostol nemal ani sakristiu ani chór. Podľa niektorých detailov sa možno domnievať, že dnešná prestavaná veža, zakončená cibulovitou strechou, vystriedala roku 1766 staršiu drevenú vežu: vchod do starej veže bol z drevenej pavlače pri vstupe. V čase výstavby murovanej veže zhotovili novú strechu na kostole. Pôvodný neskorobarokový hlavný oltár z poslednej tretiny 18. storočia mal stĺpovú architektúru s korintskými hlavicami a segmentovým frontónom so zuborezom. V strede hlavného oltára je veľký obraz Zmŕtvychvstania; v štíte je menší obraz Najsvätejšej Trojice.

Vyššie dvadsať rokov bol v kostole uchovávaný aj barokový bočný oltár Panny Márie (z polovice 18. stor.), ktorý má stĺpovú architektúru s korintskými hlavicami; na konkávne vytočenej rímse tejto architektúry spočíva volútový štít s bohatou, padajúcou drapériou, ktorú zachytávajú dvaja anjeli. V strede oltára v barokovom ráme je menší obraz Panny Márie, ktorý zo strán pridržajú postavy anjelov. Mariánsky oltár je dielom barokového maj-

stra z okruhu Donnerovej školy. Oltár pochádzal pôvodne z kaplnky arcibiskupského letného sídla v Bratislave (dnes Úrad vlády), kam bol po roku 1989 vrátený.

KAPLNKA

Okolo farského kostola v Dúbravke sa rozprestiera cintorín, na ktorom stojí ranorenesančná kaplnka (z konca 16. stor.), postavená na starých, pravdepodobne gotických základoch. Kaplnka predstavuje jednododový sakrálny priestor s polygonálnym uzáverom, zaklenutá je krížovou hrebienkovou klenbou, vstupný kamenný portál nemá profiláciu, v interiéri kaplnky sú plastiky sv. Anny a Vir dolorum.

KAPLNKA PANNY MÁRIE RUŽENCOVEJ

V Dúbravke neďaleko farskej budovy stojí kaplnka Panny Márie Ružencovej. Ide pravdepodobne o zvyšok nedostavaného barokového kostola. Sakrálny priestor ukončený segmentovým uzáverom je zaklenutý valenou lunetovou klenbou, ktorú medzipásky delia na polia. Na severnej strane je sakristia, zaklenutá pruskou klenbou.

Neskorobarokový hlavný oltár (z konca druhej tretiny 18. stor.) má stĺpovú architektúru s korintskými hlavicami, nákladou a štítom. V strede oltára v rokajovom ráme je obraz Panny Márie, ktorý zo strán pridržiavajú anjeli. Medzi oltárnymi stĺpmi sú

plastiky sv. Jozefa a Panny Márie. Neskorobarokový bočný oltár sv. Jozefa pochádza z poslednej tretiny 18. storočia. Obraz Pánovho pestúna je v luiséznom ráme.

V ústnom podaní Dúbravčanov sa zachovala i udalosť, ktorá urobila Dúbravku známym pútnickým miestom v širokom okolí. Bola to udalosť zjavenia Panny Márie, nazývanej tiež Dúbravská, ktorú Dúbravské noviny (3/2003) popísali takto:

„V tom čase obec Dúbravka nemala vlastného farára. Všetky sviatosti katolíckym obyvateľom Dúbravky chodil vysluhovať pán farár z Devína. Nebolo to jednoduché, pretože zakaždým bolo treba vykonať peši cestu cez hory z Devína do Dúbravky a potom zase späť do Devína. V nepriaznivom počasí bola chôdza cez strmé svahy Devínskej Kobyly obzvlášť vyčerpávajúca.

V Dúbravke vtedy žil pastier, ktorý každý deň pásol dobytok Dúbravčanov. Bol to bohobojný človek. Počas jedného dňa, keď prechádzal okolo planej hrušky, zjavila sa mu v ožiarenej korune stromu Panna Mária. Oznamila mu posolstvo a požiadala ho, aby ho vyrozprával kňazovi, ktorý vysluhuje v Dúbravke sviatosti.

Preľaknutý pastier teda urobil to, o čo bol požiadany. Odišiel do Devína a tam pánovi farárovi všetko rozpovedal. Devínsky sluha Boží však správu neprijal tak, ako pastier očakával. Farár pastierovi povedal, že mu neverí a vyhrešil ho, že si to

Kostol sv. Kozmu a Damiána a pôvodný oltár na pohľadnici z roku 1906

Dúbravka má novú dominantu

Pre stovky Dúbravčanov sa slnečná sobota 26. októbra 2002 stala pamätnou. V tento deň totiž arcibiskup Ján Sokol spolu s apoštolským nunciom Henrykom Józefom Nowackim vysvätil nový Kostol Ducha Svätého. Vysviacky sa zúčastnili desiatky kňazov bratislavsko-trnavskej arcidiecézy a významní hostia z Dúbravky, medzi nimi ex-prezident Michal Kováč, operný spevák Peter Dvorský, premiér Ján Čarnogurský a starosta Dúbravky Peter Polák a poslanci.

Už pol hodiny pred plánovaným začiatkom obliehal novú budovu kostola dav veriacich, ktorý stále narastal. V dave pred kostolom arcibiskup Sokol odovzdal predstaviteľovi dúbravskej farnosti Stanislavovi Vojtkovi kľúč od kostola. Zdôraznil význam faktu, že kostol je zasvätený práve Duchu Svätému. Starosta Dúbravky Peter Polák vyzdvihol originálne stavebné riešenia a majestátnosť diela. Základný kameň kostola posvätil počas návštevy Slovenska pápež Ján Pavol II. v roku 1995 v Šaštíne. Kostol je 30 metrov vysoký, má kapacitu vyše 600 miest, z toho 350 na sedenie a stal sa novou dôstojnou dominantou centrálnej časti Dúbravky.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 12/2002

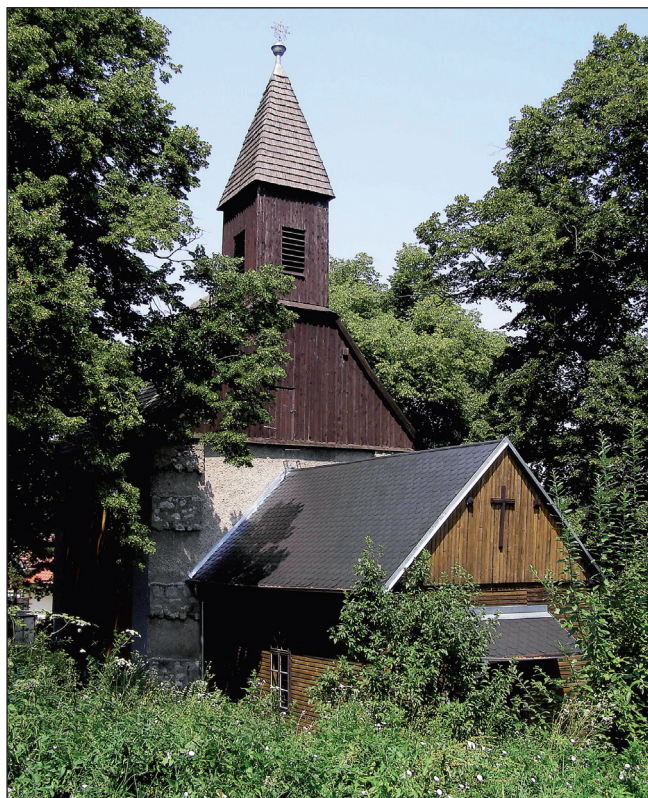
Kostol Ducha Svätého sa stal dominantou centra Dúbravky. Je vysoký 30 metrov a má kapacitu vyše 600 miest

Arcibiskup Sokol pár dní po autohavárii prišiel vysvätiť nový dúbravský kostol. Čakali ho stovky Dúbravčanov, desiatky kňazov bratislavsko-trnavskej arcidiecézy a významní hostia z Dúbravky a celého Slovenska.

všetko vymyslel. Pastier po tomto rozhovore teda odišiel naspäť do Dúbravky. Krátko na to však farár náhle oslepol. V duši cítil, že to bol trest za jeho neveriacu zatvrdilosť. Padol na kolená a začal sa skrúšene modliť. Po chvíli modlitby sa vydal kľáčačky na kajúcnu cestu cez hory z Devína do Dúbravky. Cestu cez hlboké výmole dobre poznal i naslepo, takže v pokore a modlitbách sa s rozodranými kolenami kľáčačky dostal až na kraj lesa, už na dúbavskej strane kopca. Tu sa mu náhle zrak vrátil.

Správy o zjavení Panny Márie Dúbavskej na stro-
me zjavenia, ale aj o neveriacom a potom kajúc-
nom devínskom farárovi, o jeho oslepnutí a zá-
zračnom uzdravení sa veľmi rýchle rozšírili me-
dzi obyvateľmi Dúbravky. Rozšírili sa ale i do ďa-
lekého okolia. Dúbravku začali zaplavovať hŕfy
pútnikov, prinášajúcich Panne Márii Dúbavskej
svoje prosby i podakovania. Dúbravka sa tak po-
stupne stala uctievaným pútnickým miestom. Bo-
la jedným zo štyroch najvýznamnejších miest, na
ktorých sa stretávali chorvátski kolonisti zo všet-
kých kútov Rakúska a Uhorska. Na území dnešné-
ho Slovenska takýmto regionálnym centrom bola
teda naša Dúbravka, na území dnešného Rakú-
ska to boli Baumgarten a Dürnbach a na území
dnešného Maďarska Kópháza.

**Posledný kus dreva z hrušky zjavenia bol údaj-
ne uložený na mieste zjavenia za oltárom v ka-
plne Panny Márie Ružencovej**

Zoznam kňazov pôsobiacich na dúbavskej fare

1807 - 1825	Ignatius Navrátil (parochus)
1825 - 1829	Rudolf Hana (parochus)
1829 - 1831	Jozef Hulyák (parochus)
1832 - 1839	Jozef Verner (parochus)
1839 - 1847	Anton Schorman (parochus)
1847 - 1858	Ján Palkovits (parochus)
1858 - 1861	Mikoláš Chmelík (parochus)
1861 - 1863	Jozef Hulyák (parochus)
1863 - 1870	Jozef Rusznyák (parochus)
1870 - 1904	Joannes Talda (parochus)
1904 - 1905	Joannes Hilbert (administrator)
1905 - 1947	Antonius Moyš (parochus)
1947 - 1950	Stephanus Benčat (administrator)
1950 - 1960	Ludovicus Szigeti (administrator)
1960 - 1963	Dr. Vincentius Mihalovič (administr.)
1963 - 1969	Franciscus Hrčka (administrator)
1969 - 1972	Dr. Jozef Korec (administrator)
1972 - 1985	Dr. Joseph Bejtl (parochus)
1985 - 1986	Dr. Ladislav Ostrák (cooperator)
1986 - 1986	Dr. Joannes Fratrič (parochus)
1986 - 1987	Ladislav Szakál (cooperator)
1987 - 1990	Franciscus Marko (parochus)
1990 - 1993	Ireneus Sedlák (parochus)
1993 -	Doc.ThDr. Stanislav Vojtko PhD. (parochus)
1994 - 1994	Joannes Záhradník (cooperator)
1996 -	ThDr. Boris Travenec (duch. výpomoc)
1998 - 1999	Mário Orbán (cooperator)
1999 - 2000	LSS. Ing. Jozef Jančovič (cooperator)
2001 - 2001	František Moško (diakon)
2001 - 2003	ThLic. Roman Stachovič (cooperator)
2002 - 2004	František Moško (cooperator)
2003 - 2005	Peter Mikula (cooperator)
2004 - 2006	Marian Dřeš (cooperator)
2005 -	Peter Kukučka (cooperator)
2006 -	Jozef Drobný (diakon)
2006 -	František Bačík (cooperator)
2006 -	Milan Naď (cooperator)

Bolo dobrým zvykom, že Dúbavčania si brali pútnikov k sebe na prenocovanie a na pohostenie. Pútnici si z dúbavskej púte odnášali malé triesky vyštípnuté z kmeňa hrušky zjavenia. Tradovalo sa, že drevo z tejto hrušky po priložení na boľavé miesto zaháňa bolesti.

Na mieste zjavenia vyrástla kaplnka Panny Márie Ružencovej, dodnes stojaca na pôvodnom mieste, v tieni mohutných starých líp.

Z peňažných zbierok zbožných pútnikov prúdiacich do Dúbravky a z darov jej obyvateľov po rokoch vyrástol nový dúbavský kostol Zmŕtvychvstania. Podľa dochovaných záznamov bol tento kostol postavený v r. 1723 na mieste pôvodného kostola sv. Kozmu a Damiána, ktorí potom zostali spolupatrónmi i novopostaveného chrámu.

Na mieste, kde sa neveriacemu a potom kajúcnemu farárovi zázračne prinavrátil zrak dodnes stojí kamenný stĺp s obrazom. Na jednej strane je na ňom vyobrazená Panna Mária Dúbavská s vystretou rukou, akoby odmietajúcou slová neveriaceho devínskeho farára. Na druhej strane obrazu sú vyobrazení hlboko uctievaní spolupatróni dúbavského kostola sv. Kozma a Damián.

K úcte Panny Márie postavili Dúbavčania neďaleko miesta, na ktorom sa zjavila, kamennú jaskyňu. V nej zobrazený výjav znázorňuje podobné zjavenie Panny Márie v Lurdoch.

Pamätám si, že ešte po druhej svetovej vojne si Dúbavčania brávali k sebe na nocľah pútnikov

Neďaleko miesta, kde sa pastierovi zjavila Panna Mária postavili Dúbavčania jaskyňu s obrazom zjavenia

putujúcich do Dúbravky. Z čias môjho ministrovania mám v živej pamäti posledný kus dreva z hrušky zjavenia, ktorý bol uložený za oltárom v dnešnej kaplnke Panny Márie Ružencovej. Ako miništranti sme sa s ním často vídali a mali sme ho vo veľkej úcte.

Dúbavský pútnický farský kostol Zmŕtvychvstania a sv. Kozmu a Damiána je nádherným chrámom Božím, dodnes krásiacim scenériu Dúbravky. Je vystavaný z darov chudobných ľudí. Je premodlený posvätným kruhom státisícov modlitieb zbožných pútnikov počas stáročí ich putovania. Je výnimočnou pamiatkou historickou, architektonickou i krajinnou. Jeho atribút - titul farského kostola mu navždy zaslúžene patrí.“

HORANSKÁ STUDŇA

Maďarský i nemecký názov obce napovedá, že na

Kto boli svätí Kozma a Damián?

V súvislosti so „starým“ dúbavským kostolom sa často spomína meno svätých Kozmu a Damiána, ktorí sú jeho patrónmi. Kto vlastne Kozma a Damián boli?

Podľa Ox-

fordského lexikónu svätých nie je známe, kedy skonali mučeníckou smrťou v Cyrrhu, kde na ich počesť vybudovali slávnu baziliku, odkiaľ sa ich kult šírila do celého sveta. Iné významné chrámy postavené na ich počesť sa nachádzali v Carihrade a Ríme. Tam je dodnes zachovaný jeden ich chrám neďaleko Fora Romana. Pochádza zo 6. storočia a vnútri je zdobený mozaikami svätcov. Ich mená sa vyskytujú aj v rímskom omšovom kánone.

Podľa historicky nepotvrdenej legendy boli Kozma a Damián lekármi - dvojčikami a vykonávali svoje povolanie bezplatne. Na ich zásah sa vraj udialo veľa prípadov uzdravenia. Sú patrónmi lekárov. Podľa legendy liečili s veľkým úspechom nielen ľudí, ale aj zvieratá. Ich činnosť podnecovala aj fantáziu umelcov, ktorí vytvárali ich domnelé podobizne. Tvorcom jedného z najpozoruhodnejších cyklov o Kozmovi a Damiánovi je Fra Angelico. Druhý, pochádzajúci zo severného Talianska, sa nachádza v anti-fonári v majetku Spoločnosti londýnskych starožitníkov. Tu je spodobený aj ich najkurióznější lekársky úkon: transplantácia novej (bielej) nohy na vredovité ale živé telo černocho. Kult Kozmu a Damiána povzbudzovali Mediciovci. Mnohí príslušníci ich rodu sa nazývali Cosmo, čo je dosť prekvapujúce, pretože svätci boli povestní svojou nezištnosťou, čo sa o Mediciovcoch povedať nedá. Na Západe pripadá sviatok Kozmu a Damiána na 26. (pôvodne 27.) september, na východe na 1. júl alebo 1. november

Dúbavské noviny 11/2003

mieste dnešnej Dúbravky musel byť jeden alebo viacero výdatných zdrojov dobrej vody. Jedným je aj Horanská studňa, pokladaná za symbol, ktorý sa dostal aj do pečate a neskôr do erbu Dúbravky. Nevieme, ako táto studňa vyzerala počas predchádzajúcich stáročí, jej nová podoba je vlastne kópiou studne zo starej pečate z roku 1626, podľa ktorej bol vytvorený novodobý erb mestskej časti. I keď architektonicky nie je nijako významná, spomíname ju ako neodmysliteľný symbol Dúbravky. K studni sa viaže viacero povestí, jedna z nich je dokonca spätá s povestou o obraze sv. Kozmu a Damiána: *Keď Chorváti prišli na toto územie, aby sa usadili v opustenej dedinke Dúbravka, priviezli si svoj chudobný najpotrebnejší majetok a obraz svojich patrónov. Sebe postavili skromné domy a pre obraz kostol. Dlho sa však netešili, lebo Turci prišli aj do Dúbravky. Dúbravčania sa schovávali v kostole, kde ich prepadol paša Ibrahim so svojimi vojakmi. Videl, že kostol je chudobne vyzdobený, ale zbadal obraz, na ktorom boli dvaja lekári a na hlavách mali turbany, aké sa nosili v Turecku. Obraz sa mu zapáčil: „Ten si vezmem“, zaumienil si, a tak sa aj stalo. Okrem obrazu Turci vzali aj mladé dievčatá a chlapcov do zajatia. Keď prišli do Osmanskej ríše, dievčatá dali do služ-*

Horanská studňa bola po stáročia najvýdatnejším zdrojom vody v Dúbravke. Podľa tvrdenia dlhoročného veliteľa dúbravských hasičov sú pod ňou tri veľké betónové cisterny postavené nad sebou zrejme v tridsiatych rokoch v súvislosti s obecným spádovým vodovodom (alebo v štyridsiatych rokoch nemeckou armádou).

by bohatým rodinám, chlapcov cvičili za vojakov a obraz dostal sultán Soliman. Umiestnil ho v obrazárni. Bohaté Turecko odrazu začali sužovať suchá. Prvý rok uschlo obilie, druhý rok sa už nedalo nič zasiať, stromy neprinesli plody a ľudia i zvieratá hynuli od smädu. Raz sa sultánovi prislil sen, v ktorom ho navštívil šedivý starec a povedal mu: „Ak chceš, aby tvoja krajina bola taká úrodná ako predtým, vráť obraz na to miesto, odkiaľ ho tvoji vojaci priniesli.“ Sultán sa najsťôr zdráhal, ale potom poslal do Dúbravky najrýchlejších poslov, aby obraz dopravili do kostola a aby sa jeho ríša zbavila sucha.

Hladní a smädní vojaci prišli do Dúbravky, no kostol nemohli nájsť. Nenašli ani vodu. Zrazu jedna oslica začala na jednom mieste netrpezlivo hrabať kopytami, až sa tam zjavila výborná pitná voda. Turci od radosti zdvihli zrak k nebu, že sa poďakujú svojmu bohu, a v tom na kopci zbadali kostol. Rýchlo ta obraz odniesli.

Na mieste, na ktorom oslica našla prameň si podľa povesti neskôr Dúbravčania vykopali studňu a nazvali ju Horanská. V Horanskej studni bolo aj v časochoch sucha vždy dostatok vody. Prebytočná voda vytekala do rybníka, v ktorom sa cez leto kúpali dúbravské deti. Z rybníka voda odtekala do potoka. Horanská studňa neskôr slúžila aj ako zdroj vody pre obecný spádový vodovod a potrubím pritekala aj do dúbravskej školy a do niektorých domov Dúbravčanov. Dnes je nad studňou vybudovaná strieška. Na stĺpikoch striešky je drevorezba znázorňujúca svätcov Kozmu a Damiána, na mieste rybníka je detské ihrisko.

POMNÍK PADLÝM V I. SVETOVEJ VOJNE

Pomník nechal postaviť v roku 1936 Spolok vyslúžilých vojakov generála Milana Rastislava Štefánika. Na vrchole pamätníka je anjel, ktorý drží zraneného vojaka. Pohľadom mu pomáha prekonať jeho utrpenie. Na čiernej žulovej doske sú vyryté mená štyridsiatich občanov Dúbravky, ktorí padli v I. svetovej vojne. Podľa svedectva Dúbravčanov sa na slávnosti odhalenia pomníka, kde Dúbravské sirotky položili vence, zúčastnil aj generál Syrový.

SOCHA SV. VENDELÍNA

Blízko Základnej školy na Dolinského ul. stojí socha sv. Vendelína. Je to patrón pastierov a sadov. Pretože v Dúbravke bolo veľa sadov, najmä čerešňových a veľa miest, kde bolo možné pásť dobytok, postavili mu túto sochu, aby ochraňovala úro-

du, sady a pastierov. Sv. Vendelín má pri nohách ovečku, v ruke palicu a na pleci pastiersku torbu. Vendelín podľa tradície pochádzal z kráľovského rodu, ale zriekol sa trónu a rozhodol sa žiť ako pustovník. Raz si vyšiel do prírody a tam ho stretol jeden zeman. Myslel si, že Vendelín je žobrák. Zakričal na neho, aby sa netúlal ako lenivec, ale šiel k nemu pásť svine. Vendelín sa bez slova pobral za zemanom. Ten bol po čase s jeho prácou veľmi spokojný a všade ho chválil. To u ostatných vzbudilo žiarlivosť a Vendelína obžalovali, že trýzni zvieratá. Vendelín poprosil zemana, aby si mohol zriadiť pustovňu na jeho majetku. Začal tam žiť a onedlho sa k nemu pridružili viacerí spoločníci. Každý si ho vážil, miloval a obdivoval. Vendelín sa až tesne pred smrťou priznal, že je kráľovským synom. Neskôr bol Vendelín vyhlásený za svätého. V Dúbravke je po ňom pomenovaná ulica, na ktorej stojí jeho socha.

ČERVENÝ KRÍŽ

Kríž s ukrižovaným Ježišom stojí pri Základnej škole Pri križi a bol postavený ako poďakovanie za to, že na tomto mieste sa objavila spodná voda a zem vydala dobrú úrodu. V severnej časti Dúbravky (Homolova a okolie) boli totiž rozsiahle vinohrady, ktoré potrebovali vlahu.

Socha sv. Vendelína na Vendelínskej ulici. Nie je známe, kedy bola odhalená, ale obnovená bola roku 1928 „ctiteľmi sv. Vendelína“ a reštaurovaná bola v roku 1993.

Mariánsky stĺp nechal v roku 1865 postaviť Jozef Rusznyák, vtedajší farár v Dúbravke. Na podstavci na mramorovej doske je nápis: „Pojte kemne Zarmucene a ja vas Potesim“. Socha bola renovovaná v roku 1906 a odborne ošetrená v roku 2002.

KAMENNÝ KRÍŽ

Ako poďakovanie za vznik farnosti a za prvého farára (Ignatius Navrátil) bol v roku 1808 postavený Dúbravčanmi kamenný kríž. Farári v živote obce zohrali dôležitú úlohu, dodnes starí Dúbravčania spomínajú Antona Mojša, ktorý v obci slúžil vyše štyridsať rokov a významne sa zaslúžil o duchovné pozdvihnutie a národné uvedomenie jej obyvateľov.

SPOMIENKA NA PRUSKO-RAKÚSKU VOJNU

Pomník na Agátovej ulici na hranici s lamačským chotárom je spomienkou na prusko-rakúsku vojnu, presnejšie na Bitku pri Lamači. Náhrobok označuje hrob kapitána Hoffmanna z brigády Mondel, ktorý zahynul v konečnej fáze vojny 22. júla 1866.

V tom čase Dúbravku sužoval mor a preto v „Lúgoch“ nechali Dúbravčania postaviť sochu Panne Márii, ako výraz vďaku za záchranu. Socha sa dodnes zachovala na koľajisku električiek na Ul. Schneidera Trnavského neďaleko „Skleníka“.

Symboly

Päťdesiat rokov po svojom vzniku sa obec, napriek vojnovým útrapám, ktoré musela znášať, rozrástla, a vyspela aj obecná administratíva, na ktorej vybavovanie bolo potrebné vlastné obecné pečatidlo.

mestskej časti Dúbravka

Ako sme už uviedli na inom mieste, osadu Dúbravka založili chorvátski kolonisti, ktorí prišli r. 1574 na územie devínskeho hradného panstva. Názov obce, ktorý sa nám zachoval v maďarskom a nemeckom jazyku znel v preklade „chladná studňa“ (maď. Hidegkút, resp. Pozsony-Hidegkút, nem. Kaltenbrunn). Len Chorváti a Slováci ju volali Dúbravka, azda podľa dubového porastu na úpätí Devínskej Kobyly.

Päťdesiat rokov po svojom vzniku sa obec, napriek vojnovým útrapám, ktoré musela znášať, rozrástla, a vyspela aj obecná administratíva, na ktorej vybavovanie bolo potrebné vlastné obecné pečatidlo. Poznáme ho podľa odtlačkov na obecných písomnostiach, ktoré sa zachovali v archívnom fonde Bratislavskej župy na urbárskych písomnostiach.

HISTORICKÁ PEČAŤ DÚBRAVKY Z R. 1626

Je zrejmé, že obec si zvolila hovoriaci motív, viažúci sa na starší názov obce „chladná studňa“. Takéto „hovoriace“ erby, teda znamenia, ktoré svojim námetom priamo „hovoria“ - upozorňujú na názov mesta či obce, patria v heraldickej hierarchii medzi najcennejšie.

V európskej štátnej, mestskej i obecnej heraldike

Najstaršia známa pečať Dúbravky

Pečatidlo najstaršej známej pečate (na snímke hore) malo priemer 28 mm, jeho kruhový sa začínal hore krížikom a pokračoval textom:

SIGIL(L)VM: HIDEGKVT: 1.6.2.6.

a ukončený bol znova krížikom. V preklade text znamená Pečať (obce) Dúbravka 1626.

V okrúhlom pečatnom poli vidno na oboj strane stojacu kamennú studňu s konštrukciou, držiacou kladku s lanom, ktorého jeden koniec spadá do studne a na druhom konci s hákom je pripravené vedierko, stojace na obrube studne. Heraldicky vpravo od studne sú dva stromčeky a z ľavého okraja pečatného poľa vyrastá ruka s vystretým ukazovákmi smerujúcim k studni.

Z najstaršej známej podoby dúbravskej pečate vychádza aj súčasná pečať starostu navrhnutá Heraldickou komisiou Ministerstva vnútra SR.

poznáme mnoho pozoruhodných hovoriacich erbov, vyjadrujúcich názov svojho nositeľa. Sú založené na pôvodnej heraldickej myšlienke obrazom vyjadriť meno. Je napokon známe, že meno, erb či vlajka, sú vo svojej podstate len rôznymi formami vyjadrenia toho istého obsahu. Na ilustráciu môžeme uviesť niekoľko príkladov hovoriacich erbov, tak napríklad Monako či Mníchov majú vo svojich znakoch mnícha, Lyon leva, Turín tura, Oxford vola, Florencia kvet (fiore - kvet), z našich miest a obcí majú Levice a Levoča vo svojich erboch levov, Turany a Stará Turá tury, Dubnica, Dubodiel duby, Brezová brezu, Lipany lipy, Žarnovica žarnov, Chmeľnica chmeľ, Kostolné kostol, Sebechleby i Horné Chlebany chlieb, Mutné ryby, a tak by sme mohli pokračovať ešte mnohými ďalšími. Vo všetkých prípadoch ide o pozoruhodné erby, ktorým nechýba potrebný heraldický vtip. Sú navyše ľahko zapamätateľné a to tiež nie je zanedbateľná výhoda, pretože ľahká zapamätateľnosť je jednou z veľmi cenených vlastností skutočného erbu.

Dodajme, že erby môžu hovoriť o svojom terajšom mene alebo o staršom či teraz skomolenom. Tak napríklad Šamorín má vo svojom erbe Pannu Máriu, pretože sa kedysi volal Sancta Maria, čo sa skracovalo na Samaria, Somorja... Iný príklad poskytuje mesto Holíč, ktoré sa kedysi volalo Alba Ecclesia, Biely kostol, preto vo svojom erbe už od 16. stor. nesie motív bieleho kostolíka. Hovoriacim erbom podobného typu je aj erb Dúbravky.

SYMBOLIKA NÁŠHO ERBU

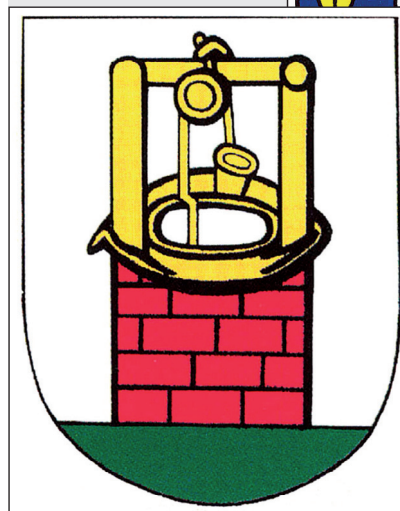
Ak hlavný motív poukazuje na starší názov obce, nie je vylúčené, že dva stromčeky rastúce vedľa studne, mali znázorňovať mladé duby a symbolicky tak tlmočiť slovenský (slovanský) názov obce Dúbravka.

Veľmi zaujímavé a v našej mestskej a obecnej pečatnej a erbovej tvorbe skutočne jedinečné, je zobrazovanie ruky v historickej pečati Dúbravky. S rukou sa v erboch a pečatiach stretáme ako so žehnajúcou, držiacou kvet, zbraň, knihu... no nikdy nie s rukou jednoducho ukazujúcou.

Studňa patrí k najpozoruhodnejším a doslova k „najhlbším“ symbolom. Ak studňa v symbolickom svete predstavuje nevyčerpatelný zdroj poznania, múdrosti, života, potom kompozícia dúbavského erbu akoby chcela vyjadriť „z tejto studne pite!“. V kresťanskej ikonografii je studňa známa najmä pri zobrazovaní Ježiša a Samaritánky pri studni.

Pravý a „falošný“ erb Dúbravky

Nedávno sa na redakciu Dúbavských novín obrátila obyvateľka Dúbravky s otázkou, či jestvuje viacero dúbavských erbov. „*Strela som sa s podobou erbu, kde chýbali dubové lístky a ruka ukazujúca na studňu, ale aj farby boli celkom iné ako na erbe, ktorý som mala v pamäti zafixovaný.*“ S pani podstarostkou J. Baranovou sme sa teda podujali preskúmať materiály, ktoré má miestny úrad k dispozícii. Netrvalo dlho a narazili sme na tlačoviny, na ktorých bol znázornený erb popisovaný našou pisateľkou. A v zdôvodnení, ktoré k symbolom našej mestskej časti vypracoval heraldik PhDr. Ladislav Vrteľ, sme sa dočítali aj o pôvode „fa-

lošného“ erbu. Ten pochádza z publikácie Erby a pečate Bratislavy a jeho autorom je takisto známy

slovenský heraldik Jozef Novák. Na jeho návrhu je v striebornom štíte znázornená zelená rovná pažiť a na nej červená studňa so zlatou konštrukciou, lanom a vedierkom. Podľa L. Vrteľa bol vynechaním mladých dubčekov a ruky ukazujúcej na studňu symbol ochudobnený. Navyše „červená farba studne nebola primeraná, pretože evokovala komín.“

Dnes používaný erb Dúbravky je historicky i heraldicky vernejší a je oficiálnym symbolom potvrdeným Heraldickou komisiou Ministerstva vnútra SR a zapísaným v heraldickom registri.

DÚBRAVSKÉ NOVINY 11/2002

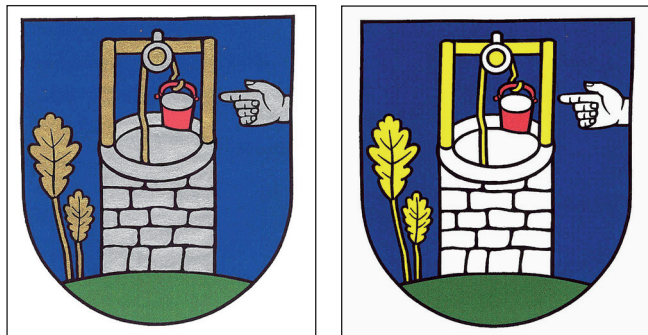
NOVODOBÉ STVÁRNENIA ERBU

J. Novák vo svojom návrhu erbu Dúbravky, publikovanom v práci Erby a pečate Bratislavy zobrazil erb Dúbravky v striebornom štíte, kde na zelenej rovnej pažiti stojí červená studňa so zlatou konštrukciou, lanom a vedierkom. V návrhu nebola zobrazená celá kompozícia z historickej pečate a symbol tak bol významne ochudobnený. Navyše červená farba studne nebola primeraná, pretože evokovala komín.

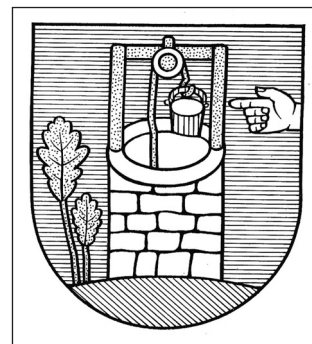
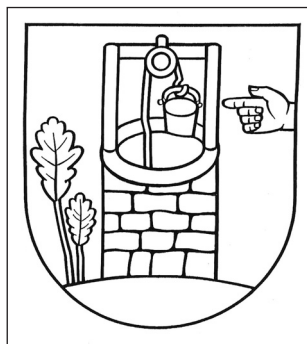
Nový návrh erbu Dúbravky rešpektuje historickú symboliku: pažiť je oblá, pribudli mladé duby a ruka ukazujúca k studni. V zmysle heraldických pravidiel má byť hlavné znamenie kovové, teda zlaté (žlté) alebo strieborné (biele) a štítové pole má byť červené, modré, čierne alebo zelené. Studňa murovaná z bielych kamenných blokov je logicky strieborná, drevená konštrukcia zlatá, vedierko zvonka červené, zvnútra strieborné, dubčeky zlaté, ukazujúca ruka strieborná, pažiť zelená. Pre štítové pole je najvhodnejšia farba modrá, chladná, evokujúca starší názov Dúbravky.

Znamenie je potrebné vložiť do heraldického štítu. I keď sa v heraldickej tvorbe v minulosti používali rôzne tvary štítov, za najprijateľnejší treba označiť tzv. neskorogotický, dolu zaoblený štít. Ten je totiž v našej erbovej tvorbe najobvyklejší, používa sa vo všetkých heraldických katalógoch, a teda pri publikovaní dúbravského erbu v heraldických publikáciách nebude potrebné znova ho upravovať.

V heraldike platí, že pri popise erbu naň hľadíme zo stanoviska jeho nositeľa, teda čo je na pohľad vpravo, popisujeme ako heraldicky vľavo, preto hovoríme, že dubčeky sú vpravo, ruka vľavo.

Hlavné znamenia na dúbravskom erbe sú kovové. Studňa je strieborná, dubčeky a konštrukcia zlaté, medené vedierko zvonka červené znútra strieborné, ukazujúca ruka strieborná. Heraldicky sa zlato nahrádza žltou, striebro bielou a meď červenou farbou

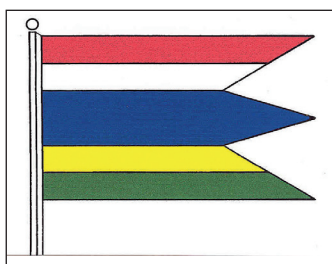

Pri čierno-bielom vyjadrení farieb zlatú zastupuje jemné bodkovanie, strieborná ostáva voľná, modrá sa vyjadruje vodorovným, červená zvislým a zelená šikmým šrafováním.

ERB DÚBRAVKY

V modrom štíte na zelenej oblej pažiti stojaca kamenná studňa so zlatou konštrukciou, držiadou kladku so zlatým lanom, ktorého jeden koniec spadá do studne a na druhom konci s hákom, je pripnuté červené vedierko stojace na obrube studne, vpravo od studne rastú dva zlaté dubčeky a z ľavého okraja pečatného poľa vyrastá strieborná ruka s vystretým ukazovákem smerujúcim k studni.

V zmysle heraldickej konvencie bude možné striebornú podľa potreby zamieňať aj bielou, zlatú so žltou, pričom sa však tieto farby budú vždy popisovať ako strieborná a zlatá.

VLAJKA

Vlajka Dúbravky

Vlajka mestskej časti Dúbravka pozostáva z piatich pozdĺžnych pruhov vo farbách červenej (1/6), bielej (1/6), modrej (2/6), žltej (1/6). Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi, t. j. dvomi zástrihmi siahajúcimi do tretiny listu vlajky.

PEČAŤ

Pečať mestskej časti Dúbravka je okrúhla, uprostred s erbom mestskej časti a kruhopisom BRATISLAVA - DÚBRAVKA (pozri str. 110). Pečať má priemer 35 mm, čo je v súlade s domácimi zvyklosťami a predpismi o používaní pečiatok s obecnými symbolmi. Od spomínaných troch základných symbolov možno odvodiť ďalšie.

ZÁSTAVA, KRÁTKA ZÁSTAVA A KORUHVA

Zástava Dúbravky má podobnú kompozíciu ako

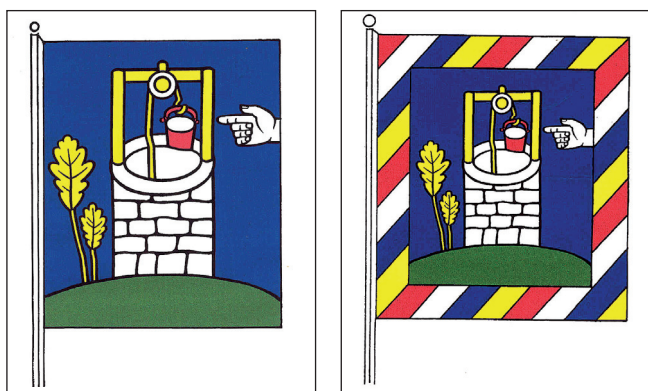
obecná vlajka. Pomer jej strán však nie je záväzne stanovený, čo znamená, že zástava môže byť aj dlhšia. Zástava sa od vlajky odlišuje tiež tým, že kým vlajka predstavuje voľný kus textílie, ktorý sa vztyčuje na stožiar pomocou lanka, zástava je vždy pevne spojená žrdou, stožiarom alebo kratším priečnym rahnom (ak ide o koruhvu).

Krátka zástava Dúbravky je tiež pruhová, je však svojou dlhšou stranou pripojená k žrdi. Je vhodná najmä na hromadnú vlajkovú výzdobu mestskej časti.

Koruhva Dúbravky predstavuje zvislý typ zástavy, pri ktorej je textil pripojený k priečnemu rahnu, spolu s ktorým sa vztyčuje na stožiar. Farby sú zoradené zľava doprava.

ZNAKOVÁ ZÁSTAVA

Znaková zástava Dúbravky má podobu takmer štvorca, jej výška sa však v skutočnosti rovná (proporčne) výške erbu a šírka jeho šírke. Erbové znamenie je tu rozvinuté do celej plochy textílie.

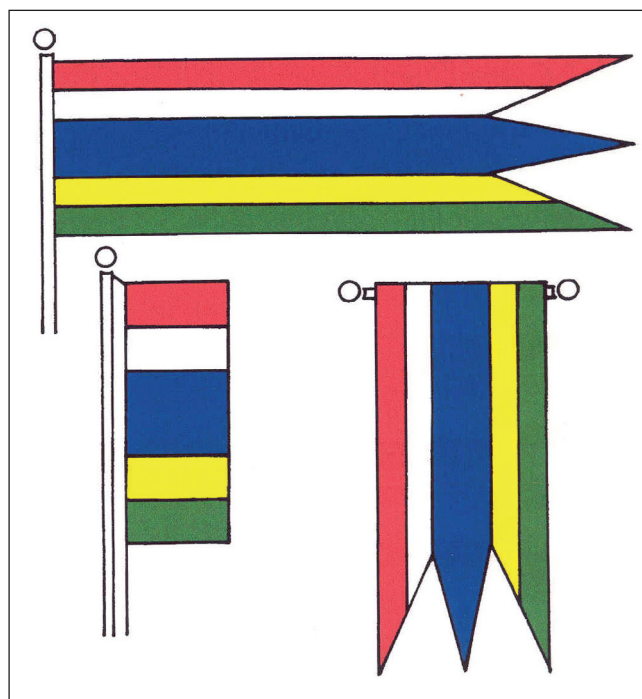
Znaková zástava a štandarda starostu

ŠTANDARDA STAROSTU

Štandarda starostu mestskej časti Bratislava - Dúbravka má medzi ostatnými symbolmi mestskej časti osobitné postavenie. Je vlajkou starostu, jedným z odznakov jeho úradu. Podobá sa znakovkej zástave, je však doplnená o lem vo farbách červenej, bielej, modrej a žltej (zoradených od horného rohu pri žrdi pozdĺžne a nadol). Rozdiel je tiež v tom, že kým znaková zástava môže byť zhotovená v mnohých exemplároch, štandarda existuje spravidla len v jednom vyhotovení a býva tiež zhotovená luxusnejšou technikou.

KOMBINOVANÁ (VELKÁ) KORUHVA

Kombinovaná alebo tiež „veľká“ koruhva Dúbrav-

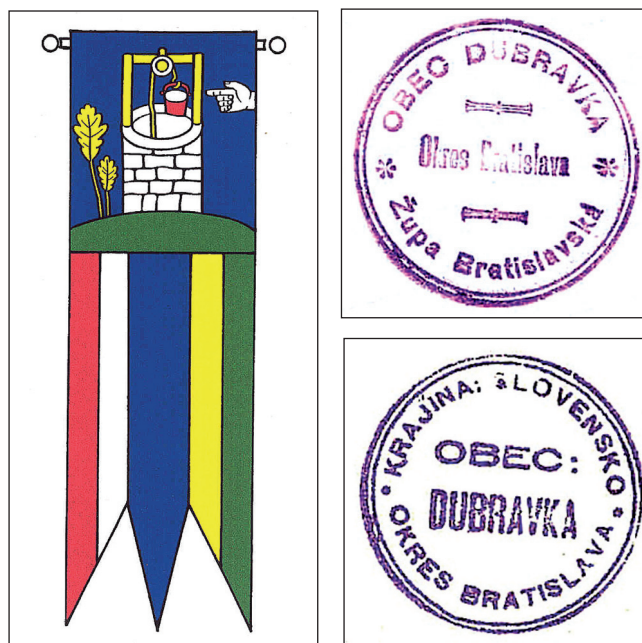

Zástava, krátka zástava a koruhva

ky predstavuje spojenie koruhvy so znakovou zástavou, ktorá sa pridáva k priečnemu rahnu do hornej časti zástavy.

PEČIATKY

Od pečate možno odvodiť okrúhle pečiatky mestskej časti. Ich pečatné pole sa nelíši od pečate, no kruhový opis sa mení podľa toho, či ide o pečiatku starostu, zastupiteľstva alebo úradu.

Veľká koruhva Dúbravky a dobové pečiatky zo zápisníc finančnej komisie z dvadsiatich a tridsiatich rokov v mierke 1:1

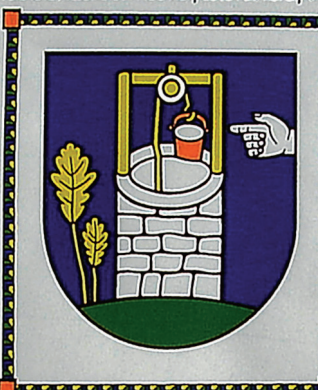
Heraldická komisia a Heraldický register Slovenskej republiky

Heraldický register Slovenskej republiky,

vedený na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky - Odbore archívniectva a spisovej služby na základe štatútu Heraldickej komisie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, berúce do úvahy, že erbová tvorba je neodmysliteľnou súčasťou európskeho kultúrneho dedičstva a má na Slovensku dávne tradície, ktoré sú hodné pestovania aj v súčasnosti, uvedomujúc si, že odkaz našej mestskej a obecnej

heraldiky je príkladom i príkazom, aby heraldická života a identity miest, obcí a ich obyvateľov, týmto a oznamuje im nasledovné: Heraldický register Miestneho úradu mestskej časti Dúbravka o Heraldický register Slovenskej republiky zobrať na Slovenskej republiky ladiadne posúdila návrh erbu roku tisíc deväťsto deväťdesiatšesť ho odporučila na Heraldického registra Slovenskej republiky v tejto strieborná kamenná studňa so zlatou konštrukciou, spadá do studne a na druhom konci s hákom je vpravo od studne rastú dva zlaté dubčeky a z ľavého ukazovák, smerujúcim k studni. Heraldický

časti o vystavenie erbovej listiny a po konzultácii komisie, v jeho prítomnosti, ako aj prítomnosti členov zachovávané heraldické pravidlá erbovej tvorby a listiny, Heraldický register Slovenskej republiky mestskej časti Dúbravka, posúdený a odporúčený vyobrazený v jej strede, je zapísaný v Heraldickom registri Slovenskej republiky pod signatúrou D-68/94. Tento erb, či už vo farebnej, čiernobielej alebo inej podobe mestska časť Dúbravka môže používať najmä vo svojej obecnej pečati, a tiež - rešpektujúc staré heraldické zvyklosti - na označenie svojho majetku, hmotného a nemotného, ako aj pri všetkých na to vhodných príležitostiach. Ak by si však ktokoľvek iný privlastnil rovnaký erb, ako ten, ktorý je tu opísaný a vyobrazený, má byť podľa starého erbového práva vystavený posmechu a opovrhnutiu. Dané v Bratislave rukami pána Ladislava Vrtela, vládného radcu pre heraldickú tvorbu a člena Medzinárodnej heraldickej akadémie dňa dvadsiateho septembra roku tisíc deväťsto deväťdesiatosem. ++++++

tvorba nepatrila len minulosti, ale ostala súčasťou kvality pozdravuje všetkých, ktorí budú čítať túto erbovú listinu Slovenskej republiky sa oboznámil so žiadosťou vystavenie erbovej listiny pre metskú časť Dúbravka, vedomie, že Heraldická komisia Ministerstva vnútra mestskej časti Dúbravka a dňa jedenásteho novembra prijatie zastupiteľstvom mestskej časti a na zapísanie do podobe: v modrom štíte na zelenej oblej pažiti stojaca držiacou kladku so zlatým lanom, ktorého jeden koniec pripevnené červené vedierko, stojace na obrube studne, okraja štítu vyrastá strieborná ruka s vystretým register Slovenskej republiky posúdil žiadosť mestskej s pánom Petrom Kartousom, predsedom Heraldickej komisie konštatoval, že erb rešpektuje všetky po stáročia keďže neexistujú prekážky brániace vystaveniu erbovej požiadala Heraldický ateliér Imago o jej zhotovenie. Erb Heraldickou komisiou, opísaný v tejto listine a farebne

Peter Kartous

Ladislav Vrtel

Erbová listina Dúbravky je súčasne potvrdením, že erb mestskej časti je zapísaný v Heraldickom registri Slovenskej republiky

HERALDICKÁ KOMISIA

Heraldická komisia vznikla v r. 1975 ako poradný orgán ministerstva a jej úlohou bolo a stále je posudzovať heraldickú správnosť erbov a vydávať odporúčania pre zastupiteľské zbory miest a obcí o heraldickej správnosti navrhovaného erbu.

Keďže pri tvorbe erbu sa spravidla vychádza z historickej pečate obce, komisia pomáha pri zisťovaní historickej predlohy obecnej symboliky. Zároveň tak vytvára cennú kolekciu mestských a obecných historických pečatí. Odporúčanie komisie je rozhodujúcim odborným podkladom pre rozhodnutie obecného zastupiteľstva. Komisia tiež vyslovuje odporúčanie pre zapísanie nového obecného erbu do Heraldického registra.

HERALDICKÝ REGISTER

Heraldický register predstavuje najvyššiu heraldickú autoritu v Slovenskej republike. Agendu spojenú s jeho vedením zabezpečuje od r. 1991 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Sekcia verejnej správy - odbor archívniectva a spisovej služby. Jeho poslaním je viesť centrálnu evidenciu heraldických znamení - predovšetkým mestských a obecných erbov a vlajok používaných v Slovenskej republike.

Zapísanie erbu do Heraldického registra je zárukou heraldickej správnosti používaného erbu a tiež zárukou, že rovnaký erb, vlajku alebo pečať nepoužíva žiadny iný subjekt.